

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Renaldo Paškevičiaus
V kurso, civilinės ir verslo teisės
studijų šakos studento

MAGISTRO DARBAS

**Kontroliuojančios bendrovės (ne)ribota atsakomybė už dukterines bendroves
Controlling Company's (un)limited Liability for Subsidiaries**

Vadovas: doc. dr. Paulius Miliauskas

Recenzentas: partnerystės doc. Gintautas Bartkus

Vilnius, 2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojama kontroliuojančių bendrovių atsakomybė už dukterines bendroves, kaip vienintelio jų dalyvio. Darbe identifikuojamos kontroliuojančios bendrovės sąvokos, ribotos atsakomybės netaikymo sąlygų ir konkrečių išimčių pritaikymo problemos. Pateikiami pasiūlymai kaip galima spręsti šiuos probleminius aspektus. Analizuojami praktiniai ir teoriniai pavyzdžiai, siekiant įvertinti, kaip veikdamos kontroliuojančios bendrovės gali užtikrinti tinkamą valdymą ir veiklos organizavimą santykiuose su dukterinėmis bendrovėmis, neperžengdamos ribų, kurios galėtų nulemti jų pripažinimą atsakingomis už dukterinių įmonių įsipareigojimus.

Pagrindiniai žodžiai: kontroliuojanti bendrovė, dalyvis, dukterinė bendrovė, ribota atsakomybė, neribota atsakomybė, išimtis.

This work analyses the liability of controlling companies for subsidiaries as the sole participant. It identifies problems with the definition of controlling company, the conditions for exemption from limited liability and the application of specific exceptions. Suggestions are made as to how these problematic aspects can be addressed. Practical and theoretical examples are analysed to assess how controlling companies can act to ensure proper management and organisation of their relations with their subsidiaries, within the limits that might lead to their being held liable for the subsidiaries' obligations.

Keywords: controlling company, participant, subsidiary, limited liability, unlimited liability, exceptions.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. KONTROLIUOJANČIOS BENDROVĖS IR VEIKLOS VYKDYMO JŲ PAGRINDU YPATUMAI.....	6
1.1. Kontroliuojančios bendrovės sampratos problematika	6
1.2. Priežastys kontrolinės struktūros susidarymui.....	10
1.3. Ypatumai, kai bendrovės dalyvis kontroliuojančioji bendrovė	11
2. KONTROLIUOJANČIOS BENDROVĖS ATSAKOMYBĖ	14
2.1. Ribotos atsakomybės istoriniai tikslai ir dabartinė instituto reikšmė kontroliuojančių bendrovių kontekste	14
2.2. Dukterinės bendrovės teisinės formos ir steigimo dokumentų reikšmė	17
2.3. Bendrovės šydo pakėlimo samprata ir taikymo sąlygų problematika	22
2.4. Vertikalūs ir horizontalūs ribotos atsakomybės panaikinimo atvejai ir jų taikymas ..	27
2.4.1. Atsakomybė už savarankiškumo neturinčią dukterinę bendrovę.....	28
2.4.2. Neteisėtas verslo tęstinumas.....	31
2.4.3. Nesąžiningas seserinės bendrovės atsiradimas	33
3. SPECIFINIAI ATSAKOMYBĖS ATVEJAI IR APSISAUGOJIMAS NUO JOS TAIKymo.....	37
3.1. Vieno ekonominio vieneto doktrina.....	37
3.2. Kontroliuojančioji bendrovė ir <i>de facto</i> vadovas.....	40
3.3. Veiksmai apsaugantys nuo atsakomybės taikymo	44
3.3.1. Metodai taikomi Lietuvoje veikiančių kontroliuojančių bendrovių.....	44
3.3.2. Teoriniai metodai nesudaryti pagrindų atsakomybės pritaikymui	46
IŠVADOS.....	50
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	53
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Šiandieniniame pasaulyje yra pakankamai daug opcijų kaip galima vykdyti verslo veiklas. Vienas iš tokių būdų yra vystyti tai per bendrovių grupes, kuomet susidaro bent viena grandis, kurioje galutinio (-ių) naudos gavėjo (-ų) valdoma įmonė kontroliuoja vieną ar keletą kitų bendrovių. Toks modelis populiarėja Lietuvoje, kadangi formuojama vis daugiau įmonių grupių, taip pat savo vykdomų veiklų apimtį plečia sėkmingai įsitvirtinę startuoliai (angl. *startup*), kurie steigia dukterines bendroves. Tuo tarpu, didelėse užsienio rinkose, tai jau kurį laiką yra populiarus ir dažnai naudojamas modelis. Lietuvoje kaip pavyzdžius galime išskirti gerai žinomas EPSO-G, AB „Ignitis grupė“ bendrovių grupes, o pasaulyje – Volkswagen Group, Sony Corporation. Šių įmonių grupių visos dukterinės bendrovės yra tiesiogiai arba netiesiogiai valdomos konkrečios kontroliuojančios bendrovės. Tačiau, tokiu būdu vystant įvairaus pobūdžio verslą, siekiant optimizuoti galimą pelną ar minimalizuoti galimus nuostolius atsiranda unikalios galimybės piktnaudžiauti tokiomis struktūromis, kai motininė įmonė, kaip vienintelis dalyvis, kontroliuoja dukterines bendroves. Piktnaudžiaujant yra bandoma prisidengti tuo, kad kontroliuojant kitas įmones, dalyvis neatsako už jų prievoles, nes yra nustatyta ribota jo atsakomybė. Tai, kad dalyvis neatsako už juridinio asmens prievoles yra taisyklė, tačiau ji turi išimčių. Kontroliuojančias bendroves galima pripažinti atsakingomis už tam tikrus piktnaudžiavimo atvejus, susijusius su dukterinėmis įmonėmis ir pažeidžiant šių įmonių kreditorių interesus. Tokiais atvejais ribotos atsakomybės privilegija gali būti panaikinama. Dėl šios priežasties svarbu išsamiai išanalizuoti, kokie yra veiklos per vienintelės kontroliuojančias bendroves ypatumai, kokie nesąžiningi veiksmai yra dažniausi, kaip jie pasireiškia ir ar motininei bendrovei gali būti taikoma neribota atsakomybė tiek atlikus, tiek neatlikus nesąžiningus veiksmus. Taip pat svarbu nustatyti, kokios vidinės strategijos patronuojančioms bendrovėms galėtų padėti, siekiant išlaikyti ribotos atsakomybės privilegiją.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas, atsižvelgiant į pilnai kontroliuojančių bendrovių veiklos vykdymo ypatumus, išanalizuoti kokios yra galimos jų atsakomybės formos už dukterines bendroves ir kaip praktikoje turėtų būti taikomas ribotos atsakomybės privilegijos panaikinimas dėl konkrečių piktnaudžiavimo atvejų.

Darbo uždaviniai. Norint pasiekti išsikeltą magistro darbo tikslą yra keliami šie uždaviniai:

- 1) Įvertinti patronuojančios (kontroliuojančios) bendrovės sąvoką, jos aiškinimą bei išskirti ypatumus, kai bendrovės dalyvis yra kita bendrovė ir kokių tikslų siekiant yra pasirenkama tokia verslo forma;
- 2) Išanalizuoti, ar įmanoma savanoriškai išplėsti motininės bendrovės atsakomybės ribas, kaip pasireiškia ribotos atsakomybės panaikinimas, jo sąlygos, taikant bendrovės šydo pakėlimo doktriną. Aptarti su tuo susijusią problematiką ir įvertinti dukterinės bendrovės teisinės formos įtaką motininės bendrovės atsakomybei;
- 3) Nustatyti patronuojančios bendrovės piktnaudžiavimo formas, galinčias lemti jos ribotos atsakomybės panaikinimą. Išskirti šias formas į bendrovės šydo pakėlimo doktrinos praktinius atvejus ir į specifinius atvejus. Taip pat aptarti atvejų esmę, esantį arba galimą taikymą;
- 4) Išsiaiškinti praktinius ir teorinius būdus, kurie gali padėti kontroliuojančiai bendrovei išsaugoti jos kaip dalyvio ribotą atsakomybę arba sumažinti riziką būti atsakinga.

Tyrimo objektas. Magistro darbo tyrimo objektas yra pilnai kontroliuojančių bendrovių ypatumai ir atsakomybė, santykiuose su jos tiesiogiai valdomomis dukterinėmis bendrovėmis. Kontroliuojančių bendrovių atsakomybė gali kilti ir prieš kitus akcininkus arba pačią dukterinę įmonę, kai ji nėra vienintelis akcininkas. Atsižvelgiant į leistiną darbo apimtį ir temos formuluotę, šiame darbe yra koncentruojamasi į atvejus, kai kontroliuojančioji bendrovė yra vienintelis dalyvis. Tokiais atvejais susidaro išskirtinės galimybės kontroliuojančiai įmonei piktnaudžiauti, atsakomybės pagrindai turi savitų bruožų, ribotos atsakomybės privilegija turi unikalias jos netaikymo išimtis.

Metodologija. Rengiant šį magistro darbą naudotasi pastaraisiais tyrimo metodais:

- 1) *Istorinis* – naudojamas analizuojant ribotos atsakomybės instituto evoliuciją. Vertinta kaip istoriškai keitėsi šio instituto tikslai, subjektų ratas, kurie tuo naudojosi, jų forma bei aptarti kiti ypatumai.
- 2) *Lyginamasis* – naudojamas su tikslu palyginti Lietuvos ir kitų užsienio jurisdikcijų įstatymų reguliavimą, teorinį įvairių doktrinų ar institutų aiškinimą. Nėra vienos jurisdikcijos, kurioje būtų aiškiai išanalizuotos visos darbe aptariamos doktrinos. Dėl šios priežasties, remtasi įvairių šalių teisiniu reguliavimu, labiausiai akcentuojant Vokietiją ir Jungtinę Karalystę bei epizodiškai aptariant Jungtinių Amerikos Valstijų reguliavimą.

- 3) *Sisteminis* – remiamasi analizuojant aktualias sąvokas bei normas, įvertinus jų sąryšį tarp skirtingų teisės aktų bei nuostatų. Vertinamos atskirų bendrovių, veikiančių bendrovių grupėje, vidinių dokumentų ryšys.
- 4) *Lingvistinis* – remiamasi aiškinant skirtingų teisės aktuose įtvirtintų sąvokų, normų, sąlygų turinį ir kituose moksliniuose šaltiniuose pateikiamas mintis.
- 5) *Teleologinis* – taikomas vertinant įstatymo leidėjo valią, teisės aktuose įtvirtintų normų tikslus.
- 6) *Loginis* – pasitelkiamos logikos priemonės, vertinant teismų praktikos poziciją, kitų autorių nuomonę. Formuluojamos individualios išvados, argumentuotai palaikoma arba kritikuojama kituose šaltiniuose autorių išdėstyta pozicija.

Darbo originalumas. Paskutiniaisiais metais Lietuvoje, magistro darbo autoriaus žiniomis, nėra viešai prieinamų, naujų mokslinių darbų, kuriuose būtų išimtinai nagrinėjama kontroliuojančios bendrovės atsakomybė už jos dukterines bendroves. Tiesa, anksčiau, laikotarpyje nuo 2008 m. iki 2016 m., autoriai V. Papijanc ir L. Mikalonienė savo moksliniuose darbuose (disertacijose, monografijose, moksliniuose straipsniuose) šią temą nagrinėjo, tačiau išimtinis dėmesys buvo skiriamas akcininko (fizinio ar juridinio asmens) atsakomybės sąlygų identifikavimui ir aiškinimui. Reikia pastebėti, kad V. Papijanc disertacijoje aptariami aspektai magistro darbo autoriui pilna apimtimi nėra žinomi, kadangi Mykolo Riomerio universiteto duomenų bazėje ji nėra viešai (arba apskritai) prieinama. Visgi, yra prieinama šios disertacijos santrauka ir jos pagrindu parengti moksliniai straipsniai, todėl šio autoriaus poziciją yra žinoma. 2006 m. J. Sakavičius ir 2010 m. V. Keinaitė parengė magistro baigiamuosius darbus Mykolo Romerio universitete, kuriuose akcentuotas bendras akcininko atsakomybės institutas. Kiti šiai magistro darbo temai artimi moksliniai darbai, kuriuose atliekama išsami analizė ir kurie parengti Lietuvoje, autoriui nėra žinomi. Užsienio literatūroje yra pakankamai gausu mokslinių arba informacinio pobūdžio darbų susijusių su kontroliuojančių bendrovių atsakomybe arba atskiromis doktrinomis, kurios aktualios šiai temai. Visgi, tokie darbai didžiąja dalimi yra labiau aprašomojo pobūdžio, apibūdinantys doktrinas, tačiau neatliekant išsamos jų esmės ir pritaikymo analizės.

Autoriaus nuomone, iš minėtų darbų tik V. Papijanc konkrečiai akcentuoja būtent patronuojančios bendrovės atsakomybę, o likusieji autoriai atlieka analizę, susijusią su akcininko atsakomybės institutu, nedetalizuojant subjekto formos. Taip pat, darbuose yra išimtinai koncentruojamasi į atsakomybės sąlygas ir bendrą instituto taikymą, neišskiriant piktnaudžiavimo formų. Šiame magistro darbe kontroliuojančių bendrovių atsakomybė bus

detaliau apžvelgta, konkretizuojant piktnaudžiavimo atvejus, kurie yra aktualūs pilnai kontroliuojančioms bendrovėms, taip pat aptariamos ribotą atsakomybę išsaugoti galinčios padėti strategijos.

Autoriaus nuomone, šio magistro darbas atitinka originalumo kriterijus dėl argumentų išdėstytų aukščiau.

Svarbiausi šaltiniai. Magistro darbe buvo naudota nacionalinė, tarptautinė, užsienio teismų praktika. Remtasi nacionaliniais, kitų jurisdikcijų ir modeliniais teisės aktais. Naudoti tokie doktrininiai šaltiniai kaip teisės aktų komentarai, monografijos, disertacijos, moksliniais straipsniai, baigiamieji darbai. Didžiausios svarbos šaltiniai darbe, autoriaus nuomone, yra L. Mikalonienės ir V. Papijanc moksliniai darbai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso II knygos komentaras, vertinant ribotos atsakomybės panaikinimo galimybes. Atskirų doktrinų ir institutų aiškinimui taip pat labai svarbūs Birkmose *et al.*, Bainbridge *et al.*, Whish *et al.* mokslinės knygos ir T. Stundžio mokslinis straipsnis.

Trečiojoje darbo dalyje analizuoti viešai prieinami Lietuvoje veikiančių kontroliuojančių bendrovių ir jų dukterinių įmonių steigimo dokumentai, vidaus politikos bei gairės. Kaip pastarieji dokumentai reguliuoja įvairius korporatyvinius veiksmus ir klausimus šių grupių viduje.

1. KONTROLIUOJANČIOS BENDROVĖS IR VEIKLOS VYKDYMO JŲ PAGRINDU YPATUMAI

1.1. Kontroliuojančios bendrovės sampratos problematika

Holdingas, kontroliuojančioji bendrovė, patronuojančioji įmonė, patronuojanti bendrovė, motininė bendrovė – tokios sąvokos yra sutinkamos ir vartojamos nagrinėjant Lietuvos Respublikos įstatymus ir mokslinius arba tiesiog paprastus žiniasklaidos straipsnius, kuriais norima apibūdinti juridinį asmenį, kuris yra vienos ar kelių kitų įmonių dalyvis. Magistro darbo autoriaus nuomone, tolimesniam darbe vartojamų sąvokų supratimui yra svarbu nustatyti, kada ir kokias yra (ne)tikslinga vartoti.

Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo (toliau – Konkurencijos įstatymas) 3 straipsnyje, Lietuvos Respublikos įmonių ir įmonių grupių atskaitomybės įstatymo 3 straipsnyje yra įtvirtintos vienodos sąvokos patronuojančioji įmonė, o tuo tarpu Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – Akcinių bendrovių įstatymas) 5 straipsnyje yra aiškinama sąvoka patronuojanti bendrovė. Paminėtos sąvokos iš leksikos pusės yra formuluojamos nevienodai, kaip ir jų paaiškinimai atitinkamuose teisės aktuose nėra visiškai tapatūs. Tačiau visų sąvokų su terminu patronuojančioji ar patronuojanti bendrovė esminis akcentas yra kitos ar kitų įmonių kontrolė, t. y. galimybė jas valdyti ir daryti joms lemiamą įtaką ar poveikį (Valančiauskas, 2023). Kiekvienas iš minėtų įstatymų taip pat atitinkamai pateikia lemiamo poveikio arba įtakos sąvokas, kurios didžiąja dalimi irgi formuluojamos panašiai, bet ne tapaciai. Įvertinus visus apibrėžimus pagrindiniai lemiamos įtakos, poveikio elementai yra daugumos balsų turėjimas kitoje bendrovėje ir šiuo pagrindu galėjimas priimti esminius korporatyvinius sprendimus patronuojamoje bendrovėje. Galima teigti, kad lemiamos įtakos kriterijus paprasčiausiai ir aiškiausiai apibrėžiamas Akcinių bendrovių įstatyme ir pagal šį teisės aktą jis aiškinamas kaip galimybė rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių, arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, balsų daugumos turėjimas bendrovėje. Autoriaus nuomonė tokia, nes pateikti aiškūs ir visą apimantys kriterijai, todėl jie nepersidengia turinio prasme ir tuo pačiu jų nėra per mažai dėl ko būtų sunku įvertinti ar tikrai yra lemiamą įtaką.

Patronuojančios bendrovės veikimo modelis ir tikslai yra ganėtinai paprasti. Pats juridinis asmuo užsiima sau aktualia komercine veikla, bet kartu kontroliuoja savo

patronuojamųjų įmonių veiklą (Henricks, 2024). Tokiu atveju, dukterinių įmonių valdymas, nesudaro atskiros komercinės veiklos. Todėl galima teigti, kad patronuojanti bendrovė įsteigdama ar įsigydama kitas įmones siekia vykdomos veiklos optimizavimo. Tai, autoriaus nuomone, tikėtina gali paskatinti prekybą, pardavimus, padidinti gaminamos produkcijos kiekius ar kaip nors kitaip turėti teigiamą įtaką, įgyvendinant komercinius tikslus.

Papildomai teisinėje literatūroje kartu su patronuojančiosios bendrovės sąvoka kiti autoriai taip pat dažnai vartoja ir terminą motininė bendrovė (Advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“, 2012). Pastarasis žodžių junginys nėra apibrėžtas Lietuvos Respublikos įstatymuose, tačiau jį galima laikyti kaip galimą sinonimą patronuojančiai bendrovei ir tai sąlygoja tiesioginis vertimas iš anglų kalbos, kurioje sąvoka *parent company* gali būti verčiama tiek kaip motininė, tiek kaip patronuojanti bendrovė.

Terminas *holdingas* yra nevartotina svetimybė bendrinėje kalboje, lietuviškas pakaitas – kontroliuojančioji bendrovė (Mikulėnienė *et al.*, 2013, p. 33). Taigi, iš esmės skirtumo tarp žodžio *holdingas* ir kontroliuojančioji bendrovė – nėra, tačiau mūsų kalboje turėtų būti vartojama būtent pastaroji sąvoka. Išsamiau aptariant kontroliuojančias bendroves galima teigti, kad jos gali turėti tik vieną tikslą – kontroliuoti kitų bendrovių kontrolinį akcijų paketą, suteikiantį teises, leidžiančias daryti lemiamą įtaką jų valdymui. Žinoma, praktikoje gali susidaryti ir susidaro įvairios situacijos, kai kontroliuojančios įmonės be minėto tikslo taip pat užsiima ir kita veikla susijusia su paslaugų teikimu ar kitokiomis operacijomis. Kiti autoriai tokius atvejus išskiria teigdami, kad susidaro mišrios kontroliuojančios bendrovės, nes jos veikia kontroliuodamos kitas bendroves ir kartu vykdo komercinę veiklą (Shevchenko, 2024). Tačiau magistro darbo autoriaus nuomone, nėra tikslinga išskirti tokių tarpinių ar mišrių darinių, kadangi, pagal tikslą, jie tampa pernelyg artimi patronuojančiosios bendrovės sąvokai. Todėl manytina, kad esminis ir vienintelis kontroliuojančios įmonės išskirtinumas, tikslo prasme, turėtų būti kitų bendrovių kontrolė. Pratešiant apie kontrolę, tai nusistovėjusi taisyklė yra ta, kad kontroliuojančioji bendrovė gali turėti nuo 100% iki 51% dukterinės bendrovės akcijų paketo dalies arba net mažiau, jeigu kitų dalyvių yra daug ir jie kontroliuoja labai mažas procentines dalis (Feldman, 2024). Lietuvos Respublikos įstatymuose, konkreti sąvoka kontroliuojančioji bendrovė irgi nėra įtvirtinta, tačiau teisinėje kalboje tai yra dažnai vartojamas terminas. Tiesa, reikia paminėti, kad Konkurencijos įstatyme yra numatyta sąvoka kontroliuojantis asmuo, kuris

gali būti tiek fizinis ar juridinis asmuo, tačiau sąvokos aiškinimas magistro darbo temai nėra tinkamas, kadangi yra apibrėžiama kontrolė iš konkurencijos teisės perspektyvos. Lingvistiškai aiškinant tai kontroliuojančios bendrovės samprata akivaizdu yra susijusi su lemiama įtaka turėjimu kontroliuojamosiose įmonėse, tačiau jos išskirtinumą sudaro skirtingas nei patronuojančiosios bendrovės tikslas.

Lyginamuoju aspektu paminėtinas Jungtinės Karalystės teisinis reguliavimas, kuris yra išskyręs tiek kontroliuojančios bendrovės, tiek patronuojančiosios (motininės) bendrovės sąvokas ir išskyręs atitinkamus jų skirstymo kriterijus (Jungtinės Karalystės Bendrovių akto 2006 skirsniai 1159 (1) ir 1162 (2), (4), (5)). Iš esmės, pagal šį teisės aktą kriterijai nustatantys, kada įmonę galima laikyti patronuojančia bendrove apima tuos pačius kriterijus, nustatant kontroliuojančios bendrovės apibrėžimą. Kitaip tariant, kontroliuojanti bendrovė gali būti suprantama kaip patronuojanti visais atvejais, tačiau patronuojanti bendrovė ne visada bus kontroliuojanti bendrovė. Pagrindinis tokio atskyrimo pagrindas yra, kad pagal kriterijus patronuojanti bendrovė gali turėti lemiamą įtaką nepriklausomai nuo akcijų paketo, ar balsų turėjimo. Tačiau ir Jungtinėje Karalystėje terminų atskyrimas yra susijęs su tam tikrais kriterijais, tačiau ne su atitinkamais tikslais.

Tuo tarpu, Vokietijoje reguliavimas šiuo klausimu yra artimesnis Lietuvai, kadangi įstatymuose yra išskiriama tik patronuojančios bendrovės sąvoka. Tokia sąvoka yra paminima Vokietijos komercinio kodekso 290 straipsnio 1 dalyje, kurioje patronuojančioji bendrovė¹ aiškinama, kaip subjektas galintis daryti dominuojančią įtaką. Pati dominuojanti įtaka yra aiškinama panašiai kaip Akcinių bendrovių įstatyme. Kituose šios valstybės įstatymuose nėra aptinkamas patronuojančios bendrovės ar lemiamos įtakos aiškinimas. Kadangi ši sąvoka ir lemiamos įtakos sąlygos apibrėžiamos konkrečiame teisės akte, kituose nėra panašių, tačiau ne tapačių formuluočių, galima teigti, kad reguliavimas šiuo klausimu Vokietijoje aiškesnis bei paprastesnis. Pastebėtina, kad kontroliuojančios bendrovės terminas taip pat minėtos šalies įstatymuose neaptinkamas. Tačiau, teoriniame lygmenyje kontroliuojančios bendrovės (*holdingo*) sąvoka egzistuoja ir yra skiriami net jos įvairūs tipai: finansinis *holdingas*, operacinis *holdingas*, organizacinis *holdingas*, strateginis *holdingas*, valdymo *holdingas* (Liesegang & Partner, 2024). Toks kontroliuojančių bendrovių skirstymas, autoriaus nuomone, yra nulemtas turimų tikslų, bet tokiu atveju yra apimama ir patronuojančios bendrovės sąvoka, kuri sutapatinama su

¹ Patronuojančios bendrovės tiesioginis vertimas iš anglų kalbos pagal Vokietijos komercinį kodeksą yra *parent undertaking*, tačiau tai suprantama kaip sinonimas *parent company*.

operacinio *holdingo* sąvoka, nes siekiama užtikrinti dukterinių bendrovių komercinių operacijų, pardavimų veiksmingumą.

Magistro darbo autoriaus nuomone, Lietuvoje susidariusi situacija su vartojamomis sąvokomis ir išvestiniais jų apibrėžimais yra paini ir sukelia tam tikrą teisinį neaiškumą. Tokią išvadą nulemia keletas priežasčių. Pirma, sąvokos kontroliuojanti bendrovė neturėjimas Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Kita vertus, tai galima pateisinti tuo, kadangi yra pakankamai sudėtinga pateikti kontrolės apibrėžimą, kuris apimtų visus galimus kontrolės atvejus (Bakanauskas, 2020, p. 76). Dėl to, esant problematikai, apibrėžiant kontroliavimą, atitinkamai kyla praktinių problemų nustatant, kada bendrovė yra kontroliuojanti. Antra, priežastis yra ta, kad neturime aiškaus sąvokų ir jų apibrėžimų naudojimų, nepaisant to, kad jų aiškinimo prasmė yra labai panaši ir tai sukuria galimas prielaidas skirtingam jų interpretavimui. Autoriaus nuomone, tikslingas šios situacijos sprendimo būdas galėtų būtų Akcinių bendrovių įstatyme 5 straipsnyje numatyti, ne tik patronuojančios, bet ir kontroliuojančios bendrovės sąvokas ir galimus jų kriterijus kaip tai yra padaryta Jungtinės Karalystės teisinėje sistemoje. Šių sąvokų apibrėžimas minėtame įstatyme, aptariant tokių bendrovių veiklos vykdymo tikslus, akcijų paketo, balso teisę suteikiančių akcijų kiekio turėjimą ir kitus aspektus, padėtų šias sąvokas atskirti, suprasti jų esmę. Aiškių bei suprantamų sąvokų turėjimas gali padėti palengvinti įstatymų taikymą, sumažinti galimų ginčų riziką. Tuo tarpu, vienos viską apimančios sąvokos turėjimas nesukurtų didesnio aiškumo. Kontroliuojančios ir patronuojančios bendrovės, kaip jau aptarta, skiriasi savo tikslais, kontroliuojančioji įmonė labiau orientuota į akcijų paketą, o patronuojanti gali sukurti lemiamą įtaką nepriklausomai nuo to. Egzistuojant akivaizdiems sąvokų skirtumams, vienos sąvokos įtvirtinimas, kuri aptartų visas sąlygas ir tikslus nesukurtų pridėtinės teisinės vertės.

Papildomą problematiką sukuria išvestinių sąvokų kaip lemiamą įtaką ar lemiamas poveikis aiškinimas. Jų skirtingas aiškinimas yra nulemtas skirtingų teisės aktų, kuriuose jie įtvirtinti, siekiamų tikslų, tačiau jos pagrindine savo esme išskirtinai nesiskiria, todėl jų suvienodinimas ar bent panašiai formuluojamų kriterijų numatymas, nesudarytu pagrindo atsirasti teisiniui neaiškumui ir galimai skirtingai interpretacijai.

Toliau šio darbo kontekste vartojamos sąvokas kontroliuojančioji bendrovė, patronuojanti (motininė) bendrovė bus laikomos sinonimais, kadangi bus nagrinėjama tokių bendrovių atsakomybė už dukterines įmones, kai jos yra vieninteliai jų dalyviai.

1.2. Priežastys kontrolinės struktūros susidarymui

Bendrovių veiklos organizavimas, kuriant tokių bendrovių grupes, kurios yra susijusios tarpusavyje, šiandieniniame verslo pasaulyje yra aktualus ir populiarus būdas siekiant įvairių teisinių, politinių ar ekonominių tikslų. Viena iš populiariausių ir efektyviausių galimybių organizuoti sudėtingesnes veiklas yra grupės struktūros sukūrimas, kurios pagrindas yra kontroliuojančioji bendrovė (Shevchenko, 2024). Tokių grupių sukūrimą gali paskatinti įvairios siekiamos pozityvios naudos. Pilnai jų visų išvardinti nėra įmanoma, nes tai dar priklausytų ir nuo visų įmanomų aplinkybių siekiant sukurti tokią struktūrą, tačiau kaip populiariausias galime išskirti pastarąsias: strateginio valdymo sukūrimas, siekiant optimalaus rezultato grupės mastu, geresnis ir efektyvesnis sprendimų priėmimas grupės viduje, ilgalaikės strategijos kūrimas, įvairių mokestinių lengvatų siekimas (Agarwal, 2023). Paminėtos naudos priartina privatų juridinį asmenį prie jo galutinio tikslo – pelno pasiekimo. Žinoma, siekiamos naudos gali būti ne tik pozityvios, bet ir negatyvios, kurias reikėtų suprasti kaip draudžiamas teisine prasme, bet būtent per motininių bendrovių veiklos modelį susidaro situacijos, kai taip galima piktnaudžiauti sistema. Tokie neteisėtų tikslų pavyzdžiai galėtų būti mokesčių vengimas ir slėpimas, pinigų plovimas (angl. *money laundering*). Dažnai siekiama piktnaudžiauti, sukuriant dominuojančią poziciją ir taip ribojant gamybą, darant žalą vartotojams, sudarant nevienodas sąlygas lygiaverčiams sandoriams su skirtingomis šalimis, o tokie veiksmai nėra leistini konkurencijos teisės kontekste (Trivun, 2021, p. 76). Kaip galima pastebėti, ypač daug galimybių piktnaudžiauti bendrovių grupės struktūra atsiranda finansų ir konkurencijos sektoriuose, tačiau neteisėtų naudų siekimas gali pasireikšti ir santykiuose su darbuotojais ar kitose srityse.

Išskirtinė priežastis ir magistro darbo autoriaus nuomone, pati svarbiausia yra ta, kad kontrolinės struktūros pagrindu vykdant veiklą yra galimybė išskaidyti verslus, atskiriant turtą ir taip valdyti verslo bei teisinės atsakomybės rizikas. Ši priežastis vertintina kaip išskirtinė, kadangi ją galima priskirti tiek prie pozityvių, tiek prie negatyvių naudų. Kontroliuojančių bendrovių ir jų naudojamo turto išskaidymas į atskirus juridinius asmenis gali apsaugoti nuo atsakomybės ir sumažinti riziką patirti didesnius nuostolius. Taip atsitinka, kadangi kiekvienos dukterinės bendrovės skolos priklauso jai pačiai ir kreditoriai negali reikalauti prievolės įvykdyti iš kontroliuojančios bendrovės arba kitos dukterinės įmonės turto (Feldman, 2024). Tai galima vertinti būtent kaip pozityvią naudą, kadangi

subjektai naudojami sukurtais institutais, šiuo atveju, ribotos atsakomybės, ir taip siekdami pelno išskaido galimas rizikas, o ypač atsakomybės riziką. Iš kitos pusės, šia nauda galima siekti negatyvių tikslų, kadangi ja norima piktnaudžiauti. Nėra siekiama vykdyti veiklą turint tam tikrus atsakomybės saugiklius, o siekiama pasinaudoti struktūros ypatumais ir jeigu būtų nustatyti nesąžiningi veiksmai ar piktnaudžiavimas, tuomet nerizikuotum visu savo turtu ir dėl to nukentėtų kreditoriai. Galima įžvelgti, kad nepaisant to, jog ši nauda tikėtina yra populiariausia ir dažniausia priežastis paskatinanti sukurti grupės struktūrą, tai kartu yra ir rizikingiausia dalis, kadangi atsiranda pakankamai plona linija tarp norimo rizikos išvengimo ir piktnaudžiavimo ribotos atsakomybės institutu atliekant nesąžiningus veiksmus.

Tam, kad nesusidarytų klaidingas vaizdas, jog tokia struktūra galima pasiekti vien naudas reikia paminėti, kad ji turi ir tam tikrų akivaizdžių trūkumų. Tokiais trūkumais galime laikyti tai, kad susidaro pakankamai sudėtinga struktūra, kurios sėkmingam valdymui ir priežiūrai reikia papildomų piniginių ir žmogiškųjų išteklių, kadangi atskirų dukterinių bendrovių pirkimas ar steigimas nebūna elementarūs procesai ir tai reikalauja papildomų kaštų. Taip pat, sudarius bendrovių grupę, gali būti sudėtinga užtikrinti jos visos valdymo kontrolę (Gracen Law, 2023).

Taigi, iš to, kas aptarta aukščiau, galima teigti, kad bendrovių grupės formavimasis veikiant per kontroliuojančią įmonę yra patrauklus dėl įvairių priežasčių, nepriklausomai ar jos sukuria pozityvią ar negatyvią pridėtinę vertę teisinėms vertybėms. Net ir siekiant pozityvių naudų reikia įsivertinti ar jų siekimas neperžengs plonos linijos ir už tai nereikės atsakyti.

1.3. Ypatumai, kai bendrovės dalyvis kontroliuojančioji bendrovė

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau – Civilinis kodeksas) 2.45 straipsnyje apibūdina juridinio asmens dalyvį kaip asmenį, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą, arba asmuo, kuris nors ir neišsaugo nuosavybės teisių į juridinio asmens turtą, bet įgyja prievolinių teisių ir (ar) pareigų, susijusių su juridiniu asmeniu. Juridinio asmens dalyviai gali būti bet kurie juridiniai ar fiziniai asmenys, tarp jų užsieniečiai, užsienio juridiniai asmenys ir kitos organizacijos, išskyrus atvejus nurodytus Civilinio kodekso 2.60 str. 3 d. (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 118). Atitinkamai dalyvių įmonėje gali būti ir vienas, ir

keli šimtai, nepriklausomai nuo jų skirstymo į fizinius ar juridinius asmenis. Magistro darbo autoriaus vertinimu, galima išskirti tam tikrus ypatumus, kai akcininkas yra kontroliuojanti bendrovė per keletą pjųvių. Pirmasis – lyginant su atvejais, kai vienintelis akcininkas yra fizinis asmuo, o antrasis – lyginant atvejus, kai yra kitų akcininkų, nepriklausomai nuo jų formos.

Analizuojant pirmąją pjuvį, pirmiausia, ką galime išskirti, kai juridinio asmens dalyvis yra vienintelė motininė įmonė, tai ji atlieka visiškai kitokį ekonominį vaidmenį ir atliekama skirtinga valdymo funkcija nei individualaus fizinio akcininko atveju. Motininė bendrovė sukuria, valdo, likviduoja ar atlieka kitus korporatyvinius sprendimus dukterinėje įmonėje pirmiausia kaip savo verslo strategijos dalį, norėdama skambesnių verslo tikslų, kurių siekia tiek patronuojanti bendrovė, tiek dukterinės įmonės (Tuyisenge, 2022, p. 9). Motininė bendrovė siekia grupėje bendro visą apimančio procesų užtikrintumo, įvertina viską strateginiu aspektu. Tuo tarpu, vienintelis fizinis akcininkas tikėtina dažniau yra orientuotas į pelno gavimą, o ne procesinę vidaus kontrolę. Žinoma, būna ir tokių atvejų, kai vienintelis akcininkas yra ir vadovas, tuomet jo dalyvavimas bendrovės valdyme yra susijęs su užimamomis vadovo pareigomis ir tokiam organui keliamais reikalavimais.

Kitas ypatumas yra tas, kad motininei įmonei atsiranda žymiai didesnis spektras ribotos atsakomybės netaikymo išimčių. Tokios ribotos atsakomybės išimtys bus aptartos šio magistro darbo 2 ir 3 skyrių atitinkamose dalyse. Tai yra nulemta struktūrinių ypatumų, kadangi vykdant verslą kontroliuojančios bendrovės pagrindu veiklos organizavimo procesas tampa sudėtingesnis. Dėl šio procesų sudėtingumo autoriaus nuomone, atsiranda daugiau sričių, kurias vertinant galima įžvelgti piktnaudžiavimą ribota atsakomybe. Tuo tarpu fiziniai asmenys, būdami vieninteliai akcininkai, nesusiduria su tiek sričių dėl, kurių būtų galima kvestionuoti jų ribotą atsakomybę. Kaip pavyzdį galima pateikti atvejus, kai kontroliuojančioji bendrovė yra keleto dukterinių bendrovių vienintelė dalyvė ir kai fizinis asmuo – vienintelis dalyvis keliuose juridiniuose asmenyse. Pirmu atveju tikėtina, kad dukterinių bendrovių valdymu ir veikla kartu su jomis yra siekiama optimizuoti visą bendros struktūros verslo vystymą. Antru atveju, tiksliausia būtų manyti, kad keletas bendrovių valdomų to paties fizinio asmens vykdo atskirus ir nesusijusius verslus. Autoriaus nuomone tokia, nes jeigu būtų vykdomi tiesiogiai susiję verslai, jie būtų formuojami vertikaliai t. y. atsirastų keli dukterinių bendrovių lygiai ir būtent tokiu atveju susidarytu struktūra su kontroliuojančia bendrove.

Pereinant prie antrojo pjūvio, galima įžvelgti, kad šis išskirtinumas irgi gali būti susijęs su atsakomybės klausimu, kadangi esant vienai kontroliuojančiai bendrovei atsakomybės teoriškai gali reikalauti tik dukterinės bendrovės kreditoriai. Tuo tarpu, esant keletui akcininkų atsakomybė, gali kilti ir prieš pačią dukterinę bendrovę arba kitus jos akcininkus. Akcininkui kyla civilinė atsakomybė už piktnaudžiaujant dalyvio statusu padarytą kitiems asmenims – bendrovei ir (arba) kitiems akcininkams žalą (Mikalonienė, 2016, p. 144). Tokios atsakomybės priežastis būtų piktnaudžiavimas savo teisėmis ir dėl to sukeliamą žalą dukterinei bendrovei arba jos kitiems akcininkams.

Kartu reikia akcentuoti ir antrojo pjūvio atžvilgiu susidarančius valdymo ir sprendimų priėmimo ypatumus. Akivaizdu, kad esant kontroliuojančiam akcininkui jis vienas kaip bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo organo narys priims sprendimus vienasmeniškai. O esant keliems akcininkams valdymas gali pasunkėti, nes gali išsiskirti akcininkų pozicijos skirtingais klausimais ir atitinkamai sprendimų priėmimas taps sudėtingesnis, o kartais akcininkų ginčo atveju – labai komplikotas.

Taigi, magistro darbo autoriaus vertinimu, kai bendrovės dalyvis yra vienintelė kontroliuojančioji bendrovė, tokiais atvejais susidaro išskirtinės situacijos dėl organizacinių faktorių, bet esminis išskirtinumas susijęs su atsakomybe, nes viena vertus yra daugiau galimybių pritaikyti ribotos atsakomybės išimtis, kita vertus atsakomybės prieš kitus subjektus ratas susiaurėja.

2. KONTROLIUOJANČIOS BENDROVĖS ATSAKOMYBĖ

2.1. Ribotos atsakomybės istoriniai tikslai ir dabartinė instituto reikšmė kontroliuojančių bendrovių kontekste

Juridinio asmens dalyvis gali būti atsakingas už šio subjekto prievoles arba ne. Dabartiniame pasaulyje praktiškai visos teisiškai išsivysčiusios valstybės pripažįsta ribotos atsakomybės institutą. Žinoma, ribotos atsakomybės ribos gali skirtis priklausomai nuo skirtingų jurisdikcijų papročių, taikomos teismų praktikos ar precedentų ir kitų aplinkybių. Tačiau šis institutas nebuvo žinomas visada ir magistro darbo autoriaus nuomone, būtų aktualu įvertinti jo istorinius tikslus ir kaip jie evoliucionavo iki šiandienos dienų, ir kiek tai vis dar aktualu kontroliuojančių bendrovių valdymo kontekste.

Visų pirma, ribotos atsakomybės institutas pradėjo formuotis fizinių asmenų tarpusavio santykių pagrindu Senovės Romoje. Romos pilietis galėjo suteikti vergui arba šeimos nariui tam tikrą kapitalo dalį ar turtą jo valdymui ir tai buvo vadinama *peculium*. Suteiktas turtas buvo atskiras nuo jį suteikusio piliečio turto, tačiau bet kada galėjo būti atšauktas. Buvo laikoma, kad *peculium* davėjas yra atsakingas už asmenį, kuriam jis suteiktas. Patikėtinis su tokiu turtu galėjo elgtis ir priimti verslo sprendimus savarankiškai, bet jeigu jam atsirasdavo tam tikra prievolė prieš trečiąjį asmenį, kurios jis negalėdavo įvykdyti, tai turtą perleidęs šeimininkas atsakydavo už tai tik *peculium* dydžiu. (Bainbridge *et al.*, 2016, p. 20). Taigi, ribotos atsakomybės ištakos pirmiausia buvo skirtos užtikrinti efektyvų fizinių asmenų verslo ryšių santykį ir galimybę valdyti rizikas už tau priklausančius, bet savarankiškai galinčius besielgti asmenis.

Šis institutas vystėsi ganėtinai ilgą laiką ir kitas periodas, svarbus jo formavimuisi, yra viduramžiai, kai atsirado *commenda* susitarimas. Tai galime suprasti kaip tam tikrą sutartį ar partnerystės formą. Šio susitarimo pagrindu veikdavo pasyvus investuotojas, kuris finansuodavo keliones jūromis ir kelionės vykdytojas, kuris atsakingas už šias keliones bei prisidėdavo planavimu, darbu ir kartais dalimi savo paties kapitalo. Pasyvus investuotojas rizikuodavo tik savo investuoto turto dalimi, kurią po kelionės atgaudavo ir jeigu buvo uždirbtas pelnas – gaudavo jo dalį. Toks modelis pasirinktas, kadangi, jeigu pasyvūs investuotojai būtų laikomi atsakingais už verslo sprendimus, jie reikalautų dalyvavimo juos priimant. Tačiau tai yra praktiškai neįmanoma dėl jūrinių kelionių atokumo. Jei investuotojams nebūtų užtikrinta ribota atsakomybė, jie reikalautų žymiai didesnio pelno

procento, kad rizikos ir galimo pelno santykis būtų pateisinamas jų atžvilgiu, o tokia verslo modelyje, tai tiesiog būtų neefektyvu, nes kelionės vykdytojo pelnas taptų labai minimalus. Dėl šių priežasčių, *commenda* buvo naujovė padėjusi užtikrinti investicijų pritraukimą ir verslo vykdymą (Bainbridge *et al.*, 2016, p. 24). Šis periodas, ribotos atsakomybės kontekste, yra svarbus ir pasirinkta jį išskirti, kadangi nuo šio momento pradeda formuotis kitoks jos tikslas. Siekiama investuoti į konkretų verslo vykdymo modelį, žinant galimas rizikas, pavojus ir tikimybę gauti pelno. Vieni subjektai rizikuoja pasyviai savo turtu ir tikisi jį atgauti kartu su pelnu, o aktyvūs investuotojai vykdo keliones, prisideda materialiais ir nematerialiais ištekliais irgi tikėdamiesi iš to uždirbti. Šiuo laikotarpiu, ribotos atsakomybės santykio subjektai savo esme vis dar išlieka fiziniai asmenys, tačiau atsiranda visoms pusėms aiškus komercinis veiklos modelis.

Trečiasis svarbus periodas yra XVII a. pradžia, kai susikūrė Anglijos Rytų Indijos bendrovė (1600 m.) ir Olandijos Rytų Indijos Bendrovė (1602 m.). Bendrovės vykdė tolimąją laivybinę prekybą ir sujungė atskiro subjekto koncepciją ir finansinę akcininko investavimo schemą (Harris, 2020). Galime vertinti, kad tai yra tikrieji pirmtakai, dabar mums suprantamų ribotos atsakomybės bendrovių, kadangi buvo renkamos investicijos ir už tai suteikiamos akcijos ir ateityje jų pagrindu akcininkams (dalyviams) mokami dividendai. Surinkus kapitalą finansuota reikalinga infrastruktūra ir organizuotos tolimosios jūrų kelionės. Taigi, nuo šio laikotarpio susikūrė dabar mums suprantama ir teisėje naudojama neribota atsakomybė, dalyvaujant kitoje bendrovėje kaip atskirame subjekte. Atkreiptinas dėmesys, kad tikslas išlieka panašus kaip ir antrame aptartame periode – aiškos formos verslo finansavimas, tačiau tai nėra sutarties ar partnerystės principu pagrįstas modelis, o yra dalyvaujama atskiroje kito subjekto veikloje.

Papildomai, galima paminėti XIX a. periodą, kurio metu pradėjo formuotis ir susiformavo modernus ribotos atsakomybės supratimas, kuris yra išlikęs iki šių dienų. Šis periodas išsiskiria tuo, kad pradėta akcentuoti ribotos atsakomybės tikslą ne tik apribojant savo riziką, kurios negali valdyti verslo veikloje, bet ir užsitikrinti, kad kreditoriai neturės tiesioginės reikalavimo teisės į dalyvį. Tiek Jungtinėse Amerikos Valstijose, tiek Jungtinėje Karalystėje XIX a. pradžioje radosi įvairūs atsakomybės variantai, kai juridiniai asmenys, priklausomai nuo vykdomos veiklos, taikė skirtingus atsakomybės režimus, jų dalyviams. Taikytas dvigubos atsakomybės režimas, kai dalyviai rizikavo ne tik turimų akcijų verte, bet ir tokia pačia papildoma suma, kai įmonė bankrutuoja. Arba kitais atvejais, buvo sudaromi papildomi rezervai iš dalyvių lėšų, kurie gali būti panaudojami tik bankroto atveju

(Harris, 2020). Tokių eksperimentinių variantų su ribota atsakomybe buvo ir daugiau, tačiau viskas galiausiai nusistovėjo, kai atsakomybė pradėta reglamentuoti įstatymų lygmeniu. Pirmiausia, Jungtinių Amerikos Valstijų, toliau Jungtinės Karalystės ir Vokietijos Respublikos įstatymai pradėjo numatyti, visišką ribotą atsakomybę, radosi atskiras juridinių asmenų teisinės formos reglamentuojantys įstatymai, kurie numatė, kad dalyvis atsako (rizikuoja) tik savo apmokėtu kapitalu. Ilgainiui tokia praktika perimta ir kitose jurisdikcijose. Kaip pastebi ir kiti autoriai, perėjimas prie modernaus ribotos atsakomybės supratimo vyko dviem lygmenimis, teisiniu – įstatymai neįtvirtino skirtingų atsakomybės modelių, o numatė, kad dalyvis nėra atsakingas už juridinio asmens prievoles, neįskaitant lėšų apmokant kapitalo dalį, ir praktiniu – buvo išleidžiamos visiškai apmokėtos akcijos (Harris, 2020).

Akivaizdu, kad ribotos atsakomybės institutas formavosi tikrai ilgai. Aukščiau aprašyti periodai yra maža dalis jo formavimosi istorijos ir išsamiai neatspindi visos chronologinės sekos su visomis atšakomis. Tačiau jie išskirti būtent tokiu principu, norint akcentuoti reikšmingus subjektus, subjektų formų kaitą bei kaip ir kokiems tikslams tai būdavo išnaudota. Nuo pirmųjų bendrovių prototipų, kaip jas suprantame dabar, praėjo nemažai laiko, bet ribotos atsakomybės tikslai pernelyg nebesikeitė – tai yra mechanizmas tarp dviejų subjektų (gali būti ir daugiau, priklausomai nuo investuotojų skaičiaus), kurio pagrindu vienas, nepriklausomai tai yra fizinis ar juridinis asmuo, įsivertina rizikos ir galimos gražos santykį, kuris jam priimtinas ir vykdo verslo veiklą per juridinį asmenį atsakydamas tik investuota suma. Magistro darbo autoriaus nuomone, galima įžvelgti vieną niuansą. Istoriniu principu yra pakankamai sunku pasakyti, kada investuotojais pradėjo būti ne tik fiziniai bet ir juridiniai subjektai. Tai tikėtina priklauso nuo kiekvienos jurisdikcijos teisinio progreso ir vystymosi šioje srityje. Šiandien dienai, esant dabartiniam ribotos atsakomybės teisiniui reguliavimui kontroliuojančių bendrovių kontekste, sunku įžvelgti, kad pirminiai ribotos atsakomybės tikslai dominuotų ir dabar. Kaip pavyzdį galima pateikti nekilnojamo turto vystytojų veiklą. Dažna praktika, kad dabar skirtingiems objektams pastatyti ar vystyti jų projektus yra steigiamos atskiros, savarankiškos įmonės, kurių steigėja būna motininė bendrovė. Investicijų pritraukimo tikslas yra abejotinas, nes tokiu atveju investuoja tik vienas subjektas – kontroliuojančioji bendrovė. Taip pat, tos investicijos irgi nėra išskirtinai didelės, kadangi įstatinis kapitalas daugumoje jurisdikcijų yra pakankamai nedidelis arba išvis nereikalingas. Lietuvoje tokioms veikloms dažniausiai yra steigiamos uždarnosios akcinės bendrovės ir minimalus įstatinis kapitalas, kuris numatytas Akcinių bendrovių įstatyme, tokios teisinės formos bendrovėms įsteigti

yra 1000 eurų. Lyginant su Jungtine Karalyste, tai jos teisės aktai nenumato minimalaus įstatinio kapitalo privačioms ribotos atsakomybės bendrovėms. Tuo tarpu, tokių bendrovių atitikmeniui Vokietijoje, remiantis jų ribotos atsakomybės bendrovių įstatymu, minimalus nustatytas kapitalas yra 25000 eurų (Act on Limited Liability Companies, Germany 5 straipsnio 1 dalis). Kaip matyti, skirtingos jurisdikcijos numato skirtingus reikalavimus įstatinio kapitalo dydžiui, tačiau grįžtant prie aptariamo pavyzdžio, tai kuo jis mažesnis, tuo mažiau kaštų reikalauja atskirų bendrovių steigimas ir nebelieka kapitalo sutelkimo vykdyti veiklai tikslo. Tuo tarpu, atsakomybės apribojimas prieš kreditorius išlieka aktualus. Galima teigti, kad ribota atsakomybė panaudojama ne tik žinoti, kokia rizika kyla prieš kreditorius, tačiau siekti naudos ir piktnaudžiauti kreditorių sąskaita, kaip tai aptarta magistro darbo 1.2 poskyryje. Taigi, kontroliuojančių bendrovių kontekste, istoriniai originalūs tikslai ne visa apimtimi išliko tokie aktualūs, o tai nulemia besikeičiantys santykio subjektai ir jų komerciniai tikslai.

2.2. Dukterinės bendrovės teisinės formos ir steigimo dokumentų reikšmė

Kontroliuojančios bendrovės, siekdamos įgyvendinti savo planuojamus tikslus ir matydamos tam poreikį, steigia arba įsigyja ribotos atsakomybės bendroves. Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad juridinio asmens dalyvis neatsako pagal juridinio asmens prievoles, išskyrus įstatymuose arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytus atvejus. Analizuojant sistemiškai, kai vienintelis dalyvis bendrovėje yra kontroliuojančioji bendrovė, tai jos atsakomybė yra nulemta dukterinės bendrovės teisinės formos, tačiau papildoma išimtis gali atsirasti steigimo dokumentų pagrindu.

Remiantis Registrų centro duomenimis, per 2024 m. Lietuvoje buvo įsteigta daugiau nei 16000 naujų įmonių ir organizacijų. Daugiausiai įregistruotų buvo mažųjų bendrijų – kiek daugiau nei 60% iš visų juridinių asmenų. Antra populiariausia forma buvo uždaroji akcinė bendrovė. Beveik ketvirtadalis naujai sukurtų įmonių buvo būtent tokios teisinės formos. Tačiau iš visų Lietuvoje įregistruotų juridinių asmenų uždarytų akcinių bendrovių yra daugiausiai – truputį mažiau nei pusė (Registrų centras, 2025). Nėra viešai prieinamų duomenų, kaip dažnai bendrovių vienintelis dalyvis yra kontroliuojanti bendrovė ir kokios teisinės formos dukterinės bendrovės vyrauja. Tačiau iš turimų duomenų ir sisteminės analizės tam tikras išvadas galima išskirti.

Magistro darbo autoriaus nuomone, įvertinus aktualius statistinius duomenis, galima teigti, kad Lietuvoje populiariausia dukterinės bendrovės forma, kuri užtikrina motininei bendrovei, kaip jos dalyviui, ribotą atsakomybę ir tuo pačiu suteikia organizacinį lankstumą, yra uždaroji akcinė bendrovė. Tokią išvadą pagrindžia tai, jog, nepaisant to, kad mažųjų bendrijų sparčiai daugėja, jų nariais, remiantis Mažųjų bendrijų įstatymo 7 straipsnio 1 dalimi, gali būti tik fiziniai asmenys, todėl kontroliuojančios bendrovės tokios formos dukterinių bendrovių turėti negali. Artima uždarosioms bendrovėms forma yra akcinė bendrovė, kuri taip pat galėtų užtikrinti motininei bendrovei neribotą atsakomybę. Teoriškai patronuojančioji bendrovė galėtų būti akcinė bendrovės vienintelė dalyvė, bet tai nėra ir praktikoje nebūtų patogi alternatyva, kadangi tokios teisinės formos bendrovės yra labiau orientuotos į verslo vykdymą dalyvaujant akcininkų daugumai. Papildomai akcinėse bendrovėse reikalaujamas minimalus įstatinis kapitalas irgi yra žymiai didesnis – 25000 eurų. Manytina, kad tai yra alternatyva su didesne rizika, sudėtingesniu valdymu ir todėl ji nėra populiari ir jos ypatumų negalima išskirti.

Lietuvoje egzistuoja ir daugiau juridinių asmenų teisinių formų, suteikiančių jų dalyviams ribotą atsakomybę, pavyzdžiui ne pelno siekiančios organizacijos (viešosios įstaigos) arba kooperatinės bendrovės. Tačiau šiame kontekste, šios formos vertintinos kaip irgi nepatrauklios alternatyvos, kadangi atitinkamai jų pagrindinis tikslas nėra pelno siekimas arba joms reikalingas daugiau nei vienas dalyvis, todėl jos nėra aktualios vienintelės kontroliuojančios bendrovės atsakomybės analizėje.

Lietuvoje taip pat yra galimos juridinių asmenų teisinės formos, kurios savo dalyviams nesuteikia ribotos atsakomybės. Pastarosios būtų: individuali įmonė ir ūkinė bendrija, kaip tai numatyta Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 4 dalyje. Tačiau individualios įmonės atveju, jos savininkas gali būti tik vienas fizinis asmuo, o ūkinių bendrijų atveju, dalyvių turi būti ne mažiau nei du, nepriklausomai nuo to, ar tai fizinis, ar juridinis asmuo. Vertinant iš kontroliuojančių bendrovių perspektyvos, būti vieninteliam dalyviui bendrovėje, kuri yra neribotos atsakomybės formos juridinis asmuo yra teoriškai ir praktiškai neįmanoma, tačiau jei tai būtų įmanoma, autoriaus nuomone, abejotina, ar praktikoje tai būtų populiari, nes motininei įmonei tiesiog atsiranda papildoma teisinė rizika, o kitos naudos to neatsveria.

Atsižvelgiant į statistinius ir faktinius argumentus, nėra abejonių, kad uždarosios akcinės bendrovės yra dažniausiai kontroliuojančių bendrovių pasirenkama teisinė forma

dukterinei bendrovei. Dėl šios priežasties, tolesnėje analizėje bus stengiamasi akcentuoti šios formos subjektus, nagrinėjant teorinius ir praktinius klausimus.

Poskyris yra skirtas dukterinių bendrovių formai, tačiau, autoriaus manymu, yra tikslinga papildomai įvertinti, kokia (tikėtina) yra populiariausia motininių bendrovių forma. Prieinamų statistinių duomenų tiesiogiai atsakančių į šį klausimą taip pat nėra, bet autoriaus nuomone, iš pažiūros kaip populiariausias patronuojančių bendrovių teisinės formas galėtume išskirti akcines ir uždariasias akcines bendroves bei mažąsias bendrijas. Kaip jau minėta, mažųjų bendrijų sparčiai daugėja, tačiau jos yra skirtos sudaryti palankias sąlygas pradėti smulkųjį verslą (Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos teisinio..., 2014). Mažosios bendrijos yra populiarios ir vertinamos dėl savo pakankamai paprasto valdymo – jų veiklą gali organizuoti tik narių susirinkimas arba narių susirinkimas su vienasmeniu valdymo organu – vadovu. Visgi, kontroliuojančioji struktūra nulemia kitus poreikius ir vienas iš jų yra galimybė turėti motininėje bendrovėje kolegialius bei nepriklausomus valdymo, priežiūros organus. Veiklos vykdymas per kontroliuojančią struktūrą yra sudėtingas, todėl reikalauja didesnio žmogiškųjų išteklių įtraukimo, o to mažųjų bendrijų teisinė forma neužtikrina. Uždarnosios akcinės bendrovės ir akcinės bendrovės, tuo tarpu, gali pasiūlyti žmogiškuosius išteklius, leidžiančius organizuoti sudėtingą verslo veiklą. Remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis, kurie yra susisteminti iki 2022 m. pabaigos, prieš 2023 m. pradžią uždarytų akcinių bendrovių Lietuvoje buvo 400 kartų daugiau nei akcinių bendrovių. Tikėtina, kad panašus skirtumas yra išlikęs ir magistro darbo rašymo metu, nes uždarnosios akcinės bendrovės išlieka viena iš populiariausių formų, ko negalima pasakyti apie akcines bendroves. Papildomai, dukterines bendroves gali kontroliuoti ir kontroliuoja užsienio juridiniai asmenys. Tokių subjektų forma, autoriaus vertinimu, dažniausiai būna konkrečios jurisdikcijos ribotos atsakomybės bendrovės (angl. *limited liability company*), kurių lietuviškas atitikmuo yra uždarnosios akcinės bendrovės. Nors ir neturint tikslių ir pačių naujausių statistinių duomenų, autoriaus vertinimu, uždarnosios akcinės bendrovės teisinė forma (ar jų atitikmens užsienio valstybėse) yra populiariausia ir motininių bendrovių tarpe.

Aukščiau minėta išimtis, kai motininės bendrovės atsakomybė nepriklauso nuo dukterinės įmonės teisinės formos yra susijusi su steigimo dokumentais. Steigimo dokumentai, kaip numatyta Civilinio kodekso 2.46 straipsnio 1 dalyje, turėtų būti suprantami kaip įstatai (nuostatai, statutai) arba steigimo sandoris. Juridinio asmens dalyviai ar steigėjai, juridinio asmens dalyvio atsakomybės atvejus gali nurodyti jo

steigimo dokumentuose, nesvarbu, tokia galimybė numatyta konkrečią teisinę formą reglamentuojančiuose įstatymuose ar ne (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 128). Tokią įstatymo leidėjo išimtį galima suprasti akcentuojant tai, kad juridinį asmenį galima suvokti kaip susitariančių asmenų konsensualinę priemonę bendriems jų tikslams pasiekti, todėl tie asmenys (asmuo) yra laisvi steigimo dokumentais nustatyti savo pačių teisių ir pareigų apimtį (Sakavičius, 2006, p. 35). Uždarųjų akcinių bendrovių ir visų kitų teisinių formų, užtikrinančių dalyvių ribotą atsakomybę, būtent tai ir yra pagrindinis plusas, bet praktikoje autoriaus vertinimu yra labai mažai tokių atvejų, kai išplečiamos atsakomybės ribos, jeigu tokių išvis egzistuoja. Atitinkamai Lietuvos teismų praktikoje irgi nėra aptinkama bylų, kuriose keliamas klausimas, ar remiamasi dalyvio neribota atsakomybė ar bent jos atvejais, nes tai būtų numatyta steigimo dokumentuose. Taip pat, magistro darbo autoriaus nuomone, sudėtinga tiksliai įvertinti įstatymo leidėjo ketinimą numatant sąvoką „atvejus“. Nėra aišku ar dokumentuose galima numatyti tik tam tikrus atvejus, pavyzdžiui, kylančius deliktinės ar sutartinės atsakomybės pagrindais, ar yra įmanoma numatyti visus įmanomus atvejus, kad dalyvis irgi atsakytų neribotai. Tačiau, galima vertinti, kad būtent kontroliuojančių atsakomybių kontekste, tai nėra esminės reikšmės problematika, kadangi kaip minėta ankstesniame skyriuje, motininės bendrovės tokia verslo struktūra koncentruojasi į ribotos atsakomybės teikiamas naudas, o jos išplėtimas naudų nesuteikia. Papildomai keltinas klausimas – ar tokius steigimo dokumentus visada patvirtintų notari, ar jie nematytų problematikos, kadangi pagal patvirtintus pavyzdinius uždarųjų akcinių bendrovių steigimo dokumentus, tokios galimybės kaip pasirinkimo nėra numatyta (Dėl uždarųjų akcinių bendrovių pavyzdinių..., 2018). Todėl ši ribotos atsakomybės išimtis laikytina problemine tiek teoriniu, tiek praktinio pritaikomumo požiūriu.

Nepriklausomai nuo to, kad autorius pastarąją problematiką laiko ne pačia reikšmingiausia, analizuojant kontroliuojančių bendrovių atsakomybės klausimą, tai nereikia, kad jos nebūtų galima išspręsti. Sprendimo būdai galėtų būti keli. Atsisakyti supratimo, kad asmenys laisvi pasirinkti savo pačių teisių ir pareigų apimtį, kai tai yra jau nulemta juridinio asmens formos. Būtų galima laikyti, jog ši taisyklė išlieka, tačiau tik teisinės formos pasirinkimo lygmenyje. Teisinė sistema užtikrina galimybę pasirinkti, kokios atsakomybės formos juridiniame asmenyje galima dalyvauti ir to pilnai užtenka. Galų gale, niekas juridinio asmens dalyviui nedraustų savanoriškai įgyvendinti juridinio asmens prievolę, nepriklausomai nuo teisinės formos. Tokiu atveju, įstatymo formuluotė galėtų būti tokia „...išskyrus įstatymuose numatytus atvejus.“ Autoriaus vertinimu, tai išspręstą problemą tiek teoriniame lygmenyje, nes nekiltų klausimų kaip reikia suprasti

nuostatą, tiek praktiniame, nes tokios galimybės įstatymas nenumatyta, todėl klausimų santykiuose su notariais negalėtų kilti. Kitas sprendimo būdas galėtų būti irgi pakankamai elementarus – lingvistinė prasme kitaip suformuluoti normos aiškinimą. Norint išlaikyti asmenų teisių ir pareigų apimtį pasirinkimą bendrovių steigimo dokumentų lygmenyje tinkamesnė formuluotė būtų pastaroji „...išskyrus įstatymuose numatytus atvejus arba juridinio asmens steigimo dokumentuose numatytą visišką dalyvio atsakomybę“. Teorinė prasme nekiltų klausimo dėl įstatymo leidėjo tikslo, nes aiškiai būtų numatytas ribotos atsakomybės atsisakymas visais atvejais. Tuo tarpu praktikoje, santykiuose su notariais dėl aiškaus normos suformulavimo tikėtina, kad ir jie negalėtų atsisakyti tvirtinti steigimo dokumentų, kuriuose pasinaudojama tokia galimybe. Tikėtina, kad ir šiuose pasiūlymuose kiti autoriai įžvelgtų trūkumą, tačiau autorius laikosi pozicijos, kad tai geriau atlieptų teisinio aiškumo poreikį teorijoje ir praktikoje, kurio pasigendama, remiantis dabartine formuluote.

Paminėtina, kad kiti autoriai įžvelgia galimybę ribotos atsakomybės išimtį įtvirtinti juridinio asmens (dukterinės įmonės) ir jo kontrahentų sudaromoje sutartyje. Tokiais atvejais, ribotos atsakomybės juridinis asmuo įgys neribotos atsakomybės juridinio asmens bruožų (Sakavičius, 2006, p. 34). Visgi, magistro darbo autoriaus vertinimu, toks požiūris yra kritikuotinas ir abejotinas jo teisinis pritaikomumas. Tokią poziciją grindžiama tuo, kad Civilinis kodeksas tokios ribotos atsakomybės išimtį nenumato, priešingai, nei kitų pagrindų, kurie buvo aptarti aukščiau. Civiliniame kodekse nėra įtvirtinta galimybė dukterinei įmonei numatyti sutartyse neribotą atsakomybę jos dalyviui. Taip pat, tokiu atveju galėtų būti pažeidžiami ir akcininko interesai, kadangi dukterinės bendrovės vardu veikia ir sandorius sudaro jos vadovas (jeigu nėra numatyta kiekybinio atstovavimo taisyklė), tai galėjimas sudaryti sandorius, kurie numatytų kontroliuojančios bendrovės atsakomybę, būtų nesuderinamas su jos interesais, nes steigimo dokumentuose numatyta neribota atsakomybė. Aptariamas atvejis aktualus tiek keleto akcininkų, tiek fizinių akcininkų atvejais, tačiau tai nepaneigia ir svarbos, kai dalyvis yra kontroliuojančioji bendrovė.

Taigi, apibendrinant tai, kas aprašyta aukščiau, pilnai kontroliuojančios bendrovės už dukterinės bendrovės atsako ribotai. Jų neribota atsakomybė yra galima remiantis steigimo dokumentų pagrindu. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kaip doktrinoje aiškinamas pastarasis pagrindas, iškyla teorinio ir praktinio lygmens klausimų. Šią problematiką būtų galima sumažinti pritaikius autoriaus minimus sprendimo būdus. Nors galima identifikuoti tam

tikrus probleminius aspektus, su jais susijusių teisinio pobūdžio klausimų praktiškai nekeliami. Taip yra dėl to, nes savanoriškas neribotos atsakomybės taikymas nėra populiarus, kadangi tai nesutapatinama su istoriniais juridinių asmenų ir jų dalyvių tikslais ir dabar nusistovėjusiomis jų tikslų atmainos, o ypač kontroliuojančių bendrovių kontekste.

2.3. Bendrovės šydo pakėlimo samprata ir taikymo sąlygų problematika

Neribota kontroliuojančių bendrovių atsakomybė už dukterines bendroves akivaizdu, kad yra teisinė taisyklė. Tačiau, kaip ir daugumos taisyklių atveju, nepriklausomai jos teisinės, ar ne, ji turi išimčių. Teismų praktikoje yra pripažįstama ir laikomasi pozicijos, kad Lietuvos civilinėje teisėje įmonių grupių reguliavimas yra paremtas įmonių atskirumo doktrina, o tai reiškia, kad jos yra laikomos savarankiškais juridiniais asmenimis, patronuojančios bendrovės neatsako už dukterinės įmonės įsipareigojimus (Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-22-579/2023). Jeigu juridinio asmens teisinė forma suteikia jos dalyviui ribotą atsakomybę ir nieko kito nėra numatyta steigimo dokumentuose, tai jo ribota atsakomybė vis tiek nėra absoliuti. Jeigu akcininkas piktnaudžiauja dalyvio teisėmis, pažeidžia dukterinės įmonės kreditorių interesus, tai yra pripažįstama tokios taisyklės išimtis: nukrypstama nuo bendrųjų taisyklių ir nesilaikoma bendrovės ir jos akcininko atskirumo, akcininkui netaikoma dalyvio statuso garantuojamos ribotos atsakomybės apsauga, dėl ko akcininkas atsako pagal bendrovės prievolės kreditoriams (Mikalonienė, 2016, p. 7).

Bendrovės šydo pakėlimas (angl. *piercing the corporate veil*) yra įvairiose jurisdikcijose pripažįstama doktrina, kuri reiškia juridinių asmenų dalyvių galimybę netekti ribotos atsakomybės, kurią jiems suteikia dalyvavimas konkrečios teisinės formos bendrovėje. Kai taip atsitinka, dalyvių asmeninis turtas gali būti naudojamas verslo skoloms ir įsipareigojimams padengti (Nelson, 2022). Kitaip tariant, tai yra minėtoji išimtis. Lietuvos įstatymuose, o konkrečiai Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalyje, atsispindi šios doktrinos esmė, kadangi numatoma, kai juridinis asmuo negali vykdyti prievolės dėl juridinio asmens dalyvio nesąžiningų veiksmų, juridinio asmens dalyvis atsako pagal juridinio asmens prievolę savo turtu. Kiti autoriai atkreipia dėmesį, kad bendrovės šydo pakėlimas yra taikomas būtent patronuojančios įmonės atsakomybei nustatyti ir netaikomas smulkiesiems juridinio asmens dalyviams. Minėto straipsnio dalies Civilinio kodekso II knygos komentare teigiama, kad ji negali būti taikoma dalyviui, kuris

neturi pakankamai įtakos juridinių asmenų susirinkime bei užsiima tik kapitalo investicijomis į kitus juridinius asmenis. Tai rodo, kad pagal savo koncepciją ši atskirumo doktrinos išimtis yra skirta būtent įmonių grupėms (Papijanc, 2008a, p. 96). Magistro darbo autoriaus nuomone, su šiuo teiginiu galima sutikti tik iš dalies. Vykdamą veiklą kontroliuojančių bendrovių pagrindu, kaip jau aptarta šiame darbe, atsiranda ženkliai daugiau paskatų piktnaudžiauti ribotos atsakomybės privilegija. Kadangi paskatų yra daugiau, praktikoje susiformuoja daugiau praktinių pavyzdžių, kaip tokios struktūros pagrindu motininės įmonės bando piktnaudžiauti. Tačiau, tai nepaneigia to fakto, kad fiziniai asmenys, kaip juridinių asmenų dalyviai, irgi gali būti pripažinti ir praktikoje pripažįstami atsakingais, pagal Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalį, nes elgiasi nesąžiningai ir nulemia bendrovės nemokumą. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2019 m. liepos 5 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-247-684/2019 pripažino atsakovų atsakomybę už fiktyvius sandorius, dokumentų klastojimą. Atsakovai buvo juridinio asmens vadovas ir dalyvis, kaip fizinis asmuo. Teismų praktikoje yra ir daugiau tokių atvejų, kai atsakingais pripažįstami fiziniai asmenys, kaip juridinių asmenų dalyviai, todėl vertintina, kad aptariama atskirumo doktrinos išimtis nėra išskirtinai skirta bendrovių grupėms (kontroliuojančioms bendrovėms). Kontroliuojančios bendrovės piktnaudžiavimas gali pasireikšti įvairesnėmis formomis, tačiau negalima teigti, kad pats institutas skirtas būtent tokiems atvejams, nes norima apskritai apriboti dalyvių piktnaudžiavimą, nepriklausomai nuo jų formos.

Remiantis Lietuvos Aukščiausiojo teismo aktualiausia ir jau nusistovėjusia praktika, bendrovės šydo pakėlimui reikalinga šių sąlygų visuma: nesąžiningi civilinės atsakomybės aspektu – neteisėti ir kalti juridinio asmens dalyvio veiksmai, juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės, kaip kreditoriaus patirta žala ir priežastinis ryšys tarp nesąžiningų veiksmų ir juridinio asmens negalėjimo vykdyti prievolės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-137-381/2024). Kitaip tariant, dalyvio atsakomybė yra sugretinama su deliktine atsakomybe ir jos sąlygomis. Tokiai teismų praktikos pozicijai pritaria L. Mikalonienė, J. Kiršienė². Tačiau tai nėra vienintelė pozicija, kadangi yra jai nepritariančių. Oponuojantys šiai pozicijai autoriai teigia, kad dalyvio atsakomybei reikalingos šios sąlygos: juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės, dalyvio nesąžiningas elgesys ir priežastinis ryšys tarp pastarųjų (Papijanc, 2008a,

² Mikalonienė L. išreiškia palaikymą deliktinės civilinės atsakomybės pagrindimui savo monografijoje *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*, p. 34. Kiršienė J. remiasi deliktinės atsakomybės sąlygomis aiškinant dalyvio atsakomybę *Civilinė tiesė. Bendroji dalis*. 2-asis leidimas. I tomas, p. 164.

p. 96). Ši skirtingų autorių pozicijų išsiskyrimą nulemia nevienodas sąlygų aiškinimas ir supratimas. Tokią įžvalgą, kad yra tikrai nemažai autorių, turinčių skirtingas idėjas šiuo klausimu, jau anksčiau atliko L. Mikalonienė³, o magistro darbo autorius tam pritaria ir jo nuomone, tai parodo, kad pastaroji tema yra tikrai problematiška, neturinti vieno teisingo atsakymo.

Pakeliant bendrovės šydą teismai šiandien dienai taiko deliktinės atsakomybės sąlygas, tačiau taip buvo ne visuomet. Anksčiau teismai koncentruodavosi į nesąžiningų veiksmų atlikimą ir tai nustačius laikytasi nuomonės, kad atsiranda dalyvio atsakomybė. Nustačius, kad juridinio asmens dalyviai, atliko nesąžiningus veiksmus kreditoriaus atžvilgiu, laikytina, kad jis kaltas dėl nesąžiningų veiksmų atlikimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124). Palaipsniui teismų jurisprudencija keitėsi ir ribotos atsakomybės panaikinimas buvo grindžiamas draudimu piktnaudžiauti teise taikant deliktinės atsakomybės sąlygas (Mikalonienė, 2011, p. 341).

Remiantis lingvistiniu metodu, galima pastebėti, kad įstatymo formuluotėje įmanoma išskirti būtent tris sąlygas, kurias išskiria ir V. Papijanc. Jeigu įstatymo leidėjo tikslas būtų sutapatinti dalyvio atsakomybę su deliktine, tai kyla natūralus klausimas, kodėl sąlygos yra formuluojamos skirtingai. Manytina, kad tokio tikslo nebuvo ir dalyvio atsakomybės institutas turėtų būti atskirtas nuo deliktinės atsakomybės instituto, nes skirtinga šių institutų struktūra ir sąlygos (Papijanc, 2008b). Tačiau, problematiškas aspektas šiuo klausimu yra tas, kad doktrinoje autoriai, kurie palaiko pastarąją poziciją, nepateikia dalyvio atsakomybės teisinės kvalifikacijos, leisdami suprasti, kad tai yra savarankiška teisinė kategorija. Toks požiūris vertinamas kaip radikalus, kurį sudėtinga pagrįsti teisės doktrina ir formuojama teismų praktika (Mikalonienė, 2011, p. 339). Tokiu atveju, jeigu būtų teikiama pirmenybė lingvistiniam normos aiškinimui, tai akcininko atsakomybę reikėtų būtent ir kvalifikuoti kaip savarankišką atsakomybės atvejį arba kylantį įstatymo pagrindu. Antrasis kvalifikavimo variantas doktrinoje irgi susilaukia priešiškų pastabų. Magistro darbo autoriaus vertinimu, pagrindinė priežastis, dėl kurios kiti autoriai nesutinka su minėta idėja laikyti akcininko atsakomybę kylančia pagal įstatymą yra ta, kad jei akcininko turtinė prievolė būtų laikoma atsirandančia pagal teisės aktus, ji turėtų kilti tik dėl įstatyme numatytų aplinkybių ir faktų egzistavimo (Mikalonienė, 2016, p. 34). Tuo

³ Mikalonienė L. įžvelgė pozicijų išsiskyrimą šiuo klausimu. Išskyrė G. Bartkų ir V. Papijanc kaip palaikančius trijų sąlygų poziciją priešingai nuo jos ir J. Kiršienės palaikomos deliktinės atsakomybės sąlygų. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*, p. 33-34.

tarpu, nei įstatymas, nei teismų praktika nenumato konkrečių arba preziumuojamų faktų buvimo. Bet doktriniame aiškinime tokie faktai yra išskiriami, aptariant, kokie nesąžiningi veiksmai konkrečiai, pritaikant normos sąlygas, turėtų būti laikomi nesąžiningais, kitaip sakant, yra sudaromi pavyzdiniai nesąžiningų veiksmų sąrašai (Papijanc, 2008a, p. 98). Autoriaus nuomone, yra pasigendama pačiame įstatyme arba bent teismų praktikoje išskirtų aiškių atvejų ar suformuluotų prezumpcijų, kada akcininko veiksmai yra nesąžiningi ir iškarto tokiais turėtų būti laikomi, kol (jeigu) nėra įrodoma kitaip.

Kaip minėta, Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalyje galima įžvelgti būtent 3 sąlygas: juridinio asmens (dukterinės bendrovės) negalėjimas įvykdyti prievolės, dalyvio (motininės bendrovės) nesąžiningi veiksmai ir pastarųjų priežastinis ryšys. Kalbant apie pirmąją sąlygą, tai kaip kiti autoriai išskiria, negalėjimas įvykdyti prievolės nėra nei turto netekimas/sužalojimas, nei turėtos išlaidos (žala). Negalėjimas įvykdyti prievolės yra priežastis, dėl kurios kreditoriai negali atgauti savo lėšų, bet negalėjimas įvykdyti prievolės nėra turto netekimas/sumažėjimas (Papijanc, 2008a, p. 97). Darbo autorius, palaiko tokį aiškinimą, kadangi formuluojami argumentai logiškai, kuriems prieštarauti būtų sudėtinga. Kartu paminėtina, kad nėra aptinkama doktrinos šaltinių, kurioje kiti autoriai bandytų prieštarauti būtent šiam teiginiui ir tai kvestionuoti. Pats negalėjimas įvykdyti prievolės praktiškai visuomet pasireiškia nemokumu. Antra sąlyga – nesąžiningų veiksmų atlikimas. Vartojama sąvoka yra būtent „nesąžiningi“, o ne „neteisėti“ veiksmai. Kadangi formulotė tokia, tai reikėtų suprasti, kad patronuojančios bendrovės veiksmai gali būti teisėti, tačiau nesąžiningi (Papijanc, 2008a, p. 97). Kaip pavyzdys galėtų būti pelningų klientų nukreipimas į kitą motininės bendrovės dukterinę įmonę. Vertinant dalyvio veiksmus, reikėtų atsižvelgti į jų objektyvų poreikį, būtinybę, kadangi akivaizdu, kad neteisėtumas nebūtinai gali būti pritaikoma aplinkybė. Šios sąlygos paprastesniam pritaikymui, kaip jau paminėta anksčiau, teigiamai pasitarnautų įtvirtinimas įstatyme arba bent teismų praktikoje preziumuojamų atvejų, kai dalyviui atlikus tam tikrus veiksmus, jo elgesys būtų laikomas nesąžiningu ir jam pačiam reikėtų įrodinėti priešingai. Žinoma, piktnaudžiavimo ribota atsakomybė atvejų ir formų yra pakankamai daug atmainų, tačiau per pakankamai ilgą laiką jau yra susiformavę pasikartojantys ir tipiniai atvejai. Jeigu jie būtų išskirti ne tik doktrinoje, tai palengvintų tiek teismų darbą nustatant šiuos atvejus, tiek sukurtų teisinio aiškumo suprantant, kokiais nesąžiningais veiksmais yra pažeidžiama ribotos atsakomybės privilegija. Paskutinė sąlyga yra priežastinis ryšys – reikia įrodyti, kad būtent nesąžiningi dalyvio veiksmai nulėmė juridinio asmens nemokumą ir tokia situacija nesąžininga

kreditoriaus atžvilgiu. Kaip ir pastebi kiti autoriai, doktrinoje ir praktikoje šiai sąlygai neskiriama daug dėmesio ir nustatinėjamas pagal bendrąsias taisykles (Papijanc, 2008a, p. 100).

Praktiniu požiūriu, jeigu teismai vadovautųsi šiomis sąlygomis ir kiekvienu atveju nustatinėtų ar yra atlikti nesąžiningi veiksmai bei vertintų visas aplinkybes tai, autorius nuomone, procesas reikšmingai nesikeistų ir pridėtinės teisinės vertės nesukurtų. Būtų tiesiog vertinami veiksmai pagal kitus kriterijus, o rezultatas, tikėtina, didžiąja dalimi atvejų nesikeistų. Tačiau, jeigu nesąžiningų akcininko veiksmų prezumpcijos būtų įtvirtintos teisės aktuose ar bent teismų praktikoje, tai procesas, tikėtina, galėtų tapti ženkliai efektyvesnis. Papildomai, tai galėtų veikti kaip prevencinė priemonė, nes didelėms bendrovių grupėms būtų žinoma, kokius veiksmus atlikus, trečiosios šalys galėtų reikšti pagrįstas pretenzijas. Prezumpcijos išskirtinai galėtų būti susijusios su atvejais, kai kontroliuojanti bendrovė yra vienintelis dukterinės bendrovės dalyvis. Pačių prezumpcijų turinys galėtų būti susijęs su praktikoje dažniausiai pasitaikančiais piktnaudžiavimo atvejais. Autorius papildomai įvertins tokią galimybę ir jos naudą, tolimesniuose poskyriuose, nagrinėjant atskirus ribotos atsakomybės išimčių atvejus pritaikant šydo pakėlimą.

Lietuvoje problematika egzistuoja, tačiau situaciją galima įvertinti trumpu lyginamuoju pavyzdžiu. Vokietijoje akcininko atsakomybė yra suprantama, kaip būtent deliktinės atsakomybės forma, ir yra remiamasi tik Vokietijos civilinio kodekso 826 straipsniu, kuris numato, jog asmuo viešajai tvarkai prieštaraujančiu būdu, tyčia padaręs žalą kitam asmeniui, privalo jam ją atlyginti (Steffek, 2012). Atskiros straipsnio aptariančio akcininko atsakomybę neaptinkama. Magistro darbo autoriaus nuomone, būtent toks reguliavimas yra racionalesnis, kadangi nėra atskiros normos reguliuojančios dalyvio atsakomybę ar numatančios atitinkamas sąlygas. Todėl deliktinės atsakomybės taikymas Vokietijoje yra nuoseklesnis ir logiškesnis.

Aptariama norma Lietuvoje yra perimta iš užsienio teisės. Tačiau atskiros valstybės skirtingai taiko akcininko atsakomybę ir turi nevienodą požiūrį į jos taikymą (Mikalonienė, 2016, p. 32). Dėl šios priežasties lyginant su kitų jurisdikcijų reglamentavimu sunku atlikti su tuo susijusias išvadas ar įvertinti, kuo turėtų remtis Lietuvos teisinis reguliavimas, nes skirtingos pozicijos yra argumentuojamos savaip, o vienos objektyviai teisingos nuomonės negalima turėti.

Apibendrinus, tai kas aprašyta, realiai, egzistuoja dviejų pozicijų kolizija. Iškyla klausimas, ar aiškinant normą reikia teikti pirmenybę jos lingvistiniam aiškinimui ir taikyti tris sąlygas, ar remtis sisteminiu požiūriu bei teikti pirmenybę deliktinės atsakomybės taikymui. Abi pozicijos turi objektyvių logiškų argumentų jų taikymui, kaip ir teorinių kontrargumentų prieš viena kitą. Įdomu tai, kad šis straipsnis jau ganėtinai senai vertintas kaip neturintis nuodugnaus reglamentavimo ir esantis bendro pobūdžio, kadangi vengiama komplikuočių santykių aiškinimosi (Kiršienė, *et al.*, 2004, p. 76). Praktika nusistovėjo deliktinės atsakomybės aiškinimo naudai, bet nuodugnesnio reglamentavimo neatsirado, o išsiskyrė dvi skirtingos teisės mokslininkų vizijos. Magistro darbo autorius negali įvardinti tikslios pozicijos, kuri turėtų būti palaikoma, nes tai būtų tiesiog subjektyvus vertinimas, turint omenyje tai, kad tiek viena, tiek kita pozicija turi objektyvių argumentų ir kontrargumentų, dėl kurių vienareikšmiškas vertinimas neįmanomas. Turėtų keistis reglamentavimas, nuostatą formuluoti tapatinant su deliktinės atsakomybės sąlygomis arba teismų praktikos poziciją grįsti lingvistiniu normos supratimu. Visgi, būtina akcentuoti ir tai, kad susidariusi situacija nėra sukelianti negatyvius padarinius. Kaip minėta, tai yra problematiškas klausimas, tačiau tokia kolizija tik veda prie tobulesnio atsakomybės panaikinimo modelio. O pačios normos pagrindas yra vienas iš svarbiausių civilinės teisės principų – sąžiningumo principas (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 128). Reikia įvertinti ar kontroliuojančioji bendrovė veikia sąžiningai, įvertinama ar ji ne tik nežinojo, bet ir neturėjo žinoti tam tikrų aplinkybių (Mikelėnas, *et al.*, 2001, p. 77). Nepriklausomai nuo to, kuri pozicija bus pritaikoma nustatinėjant piktnaudžiavimą arba jo nebuvimą, tikėtina, bus priimta teisinga galutinė išvada. Svarbiausia, kad Lietuvoje nėra teisinės akcininko atsakomybės reguliavimo, išskirtinai reikšmingų spragų, nes tokiu atveju problematika būtų suprantama visai kitokiame kontekste. Tačiau, kol užtikrinama, kad nesąžiningai pasielgę akcininkai atsakys asmeniškai, nepriklausomai nuo to kokias sąlygas atsakomybei taikysime, tol pozicijų kolizija nėra kelianti negatyvius teisinius padarinius.

2.4. Vertikalūs ir horizontalūs ribotos atsakomybės panaikinimo atvejai ir jų taikymas

Bendrovės šydo pakėlimas praktikoje pasireiškia skirtingai piktnaudžiaujant ir atliekant įvairius veiksmus, kurie laikomi nesąžiningais. Todėl tolimesniuose poskyriuose, jie bus aptariami, išskiriant juos į vertikalius ir horizontalius atvejus. Vertikalus atvejis turėtų būti suprantamas kaip tiesioginis santykis tarp motininės ir dukterinės bendrovės, kai buvo

atlikti netinkami veiksmai, tuo tarpu horizontalus – atlikti netinkami veiksmai santykių tarp dukterinių bendrovių, kurios bendrai kontroliuojamos vienos patronuojančios bendrovės. Aprašyti bendrovės šydo pakėlimo atvejai nėra baigtiniai, tačiau pastaruosius magistro darbo autorius išskyrė, dėl jų aktualumo kontroliuojančių bendrovių kontekste ir (ne)įmanomumo suformuluoti prezumpcijas jų pagrindu.

2.4.1. Atsakomybė už savarankiškumo neturinčią dukterinę bendrovę

Kontroliuojančioji bendrovė gali būti pripažinta atsakinga už dukterinę bendrovę, kuri neturi savarankiškumo kaip atskiras juridinis darinys. Tokiems atvejams praktikoje yra susiformavusi doktrina „kitas aš“ arba „antrasis aš“ (lot. *alter ego*). Jeigu nusprendžiama, kad verslo subjektas yra *alter ego*, yra teigiama, kad nėra jokios pagrįstos priežasties, kad jis būtų laikomas atskiru nuo jį valdančių asmenų ir tie asmenys nebėra apsaugoti ribota atsakomybe bei tampa atsakingi už įmonės skolas ir veiksmus. Tokia atsakomybė gali kilti tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims (Blömer, 2024). Visgi, manytina, kad šis principas yra labiau skirtas identifikuoti kontroliuojančių bendrovių piktnaudžiavimą. Jos turi galimybę vykdyti įvairesnes verslo veiklas, tuo tarpu fiziniai asmenys gali remtis tuo, kad tiesiog steigia atskirą juridinį asmenį vykdyti komercinę veiklą, todėl konkrečius piktnaudžiavimo veiksmus sunkiau įžvelgti ir nustatyti. Lietuvos doktrinoje yra be kita ko, išskiriami tokie nesąžiningi veiksmai kaip dukterinės bendrovės tikslų ignoravimas, maišomas turtas, tarp dukterinės ir motininės įmonės sudaromos sutartys, nenaudingos dukterinei bendrovei (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 129). Būtent tokie veiksmai savo esme yra artimi *alter ego* doktrinai, kurios pagrindu jie nulemia ribotos atsakomybės privilegijos netaikymą.

Lietuvos teismų praktikoje, *alter ego* doktrina pirmą kartą paminėta ir bandyta paaiškinti tik 2024 metais. Kasacinis teismas aiškina, kad šios doktrinos idėja yra ta, kad viena šalis taip stipriai dominuoja kitos šalies reikaluose ir taip piktnaudžiauja šia kontrole, jog reikėtų nepaisyti dviejų bendrovių atskirų teisinių formų ir laikyti jas vienu subjektu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-41-823/2024). Žinoma, reikia akcentuoti, kad byloje, kurioje ši doktrina buvo aiškinta, nebuvo susijusi su kontroliuojančios bendrovės atsakomybe, o nagrinėtas arbitražinio sprendimo klausimas. Nors pačiam doktrinos esmės apibrėžimui autorius pritaria, tačiau išskirtina kita vieta, kad būtent teismas lingvistine prasme aiškina bendrovės šydo pakėlimą kaip tiesioginį vertimą *alter ego* doktrinai. Autoriaus manymu, tai neteisingas aiškinimas,

nes bendrovės šydo pakėlimas turėtų būti suprantamas kaip bendras terminas netaikyti dalyvio ribotos atsakomybės, o *alter ego* doktrina tik viena iš praktinių netaikymo priežasčių.

Analizuojant išsamiau Lietuvos teismų praktiką pastebima, kad joje nėra formuluojama *alter ego* doktrina sprendžiant klausimus dėl kontroliuojančios bendrovės atsakomybės. Nėra bylų arba jos nėra viešai prieinamos, kuriose būtų nagrinėjami klausimai dėl turto, lėšų maišymo, valdymo organų narių, darbuotojų persipynimo, motininės bendrovės duodamų instrukcijų laikymosi ir kitų „kitas aš“ doktrinai artimų veiksmų. Iš to kyla natūralus klausimas, kodėl taip yra, nes logiškai vertinant, tokios situacijos lengvai įgyvendinamos norint piktnaudžiauti ribota atsakomybe. Sunku įvertinti, gal tai nulemia nepakankamai dažna praktika vykdyti veiklą per kontroliuojančias bendroves arba pačios struktūros veikia teisėtai, nusimatydamos aiškų veiklos organizavimą aptariamą šio darbo 3.3. poskyryje ir taip nesukelia prielaidų manyti, kad yra atliekami nesąžiningi veiksmai. Tačiau autoriaus nuomone, tai didžiąją dalimi nulemta neišsamaus reglamentavimo ir pačios doktrinos nevystymo teismų praktikoje.

Kaip pavyzdį lyginamuoju požiūriu galima apžvelgti Jungtinių Amerikos Valstijų praktiką. Šioje jurisdikcijoje *alter ego* doktrina, autoriaus manymu, yra išvystyta išsamiausiai, todėl svarbu ją akcentuoti. Vietos teisminės institucijos sprendamos, ar taikyti *alter ego* doktriną, atsižvelgia į kelis pagrindinius veiksnius: kontroliuojančios bendrovės ir dukterinės bendrovės lėšų bei turto neskaidrumas, dukterinės bendrovės lėšų naudojimas nesusijusiems su ja tikslams, nepakankamas įmonės kapitalizavimas (Brown & Cherbonneau, LLP).

Jungtinėse Amerikos Valstijose kaip sektinas modelis yra taikomas trijų aspektų testas (angl. *three pong test*) nustatinėjant *alter ego* veiksmus. Pritaikant testą, nustatinėjamos šios sąlygos: 1) ar dukterinė bendrovė yra tik akcininkų įrankis, kai jie turi visišką kontrolę. Tai pasireiškia tuo, kad bendrovė nevaldoma, siekiant jos pačios tikslų. Akcijų daugumos turėjimas nėra pakankamas įrodymas – būtina, kad dukterinė bendrovė veiktų kaip visiškai priklausomas subjektas; 2) motininė bendrovė naudoja savo kontrolę nesąžiningiems tikslams; 3) ieškovas turi įrodyti, kad nepagrįstas bendrovės dominavimas ir kontrolė tiesiogiai nulėmė prievolės, kurios kreditoriumi yra neįvykdymą (Fellin *et al.*, 2022). Magistro darbo autoriaus nuomone, šio modelio sąlygos yra pakankamai artimos mūsų Civiliniame kodekse formuluojamoms sąlygoms, jeigu jos būtų vertinamos iš

lingvistinės perspektyvos. Nulemiamas dukterinės bendrovės prievolės neįvykdymas trečiajam asmeniui. Nesąžiningi veiksmai pasireiškia dukterinės bendrovės nesirūpinimu (korporatyviniu aplaidumu), nėra orientuojamasi į jos pelno gavimą, neišlaikoma adekvati kapitalizacija. O pastarieji veiksmai nulemia minėtą negalėjimą įvykdyti prievolės. Papildomai, jeigu Lietuvoje būtų taikomas panašus modelis, teismai galėtų vertinti, kokio lygio kontrolė yra turima ir kaip akivaizdžią kontrolę galėtų vertinti, kai yra pilnai kontroliuojanti vienintelė bendrovė kaip dalyvis ir preziumuoti tam tikrus veiksmus kaip nesąžiningus. Teismai įtvirtinę *alter ego* doktriną galėtų išskirti būdingiausias jos pasireiškimo būdus ir nustačius, kad yra atliktos bent kelios sąlygos iš įtvirtintų 4-5 pagrindinių sąlygų, laikyti, kad motininė bendrovė elgėsi nesąžiningai. Taip perkeldama našta jai pačiai, o ne ieškovui.

Kaip praktinį pavyzdį Jungtinėse Amerikos Valstijose galime išskirti Toho-Towa Co., Ltd v. Morgan Creek Productions, Inc. bylą, kurioje buvo pritaikyta *alter ego* doktrina ir kontroliuojančioji bendrovė buvo pripažinta atsakinga. Motininės bendrovės atsakomybę nulėmė tai, kad dukterinės bendrovės nevykdė veiklos atskiruose biuruose, neturėjo savarankiškų, skirtingų darbuotojų, neturėjo išskirtinių tikslų. Kapitalizacija dukterinėse bendrovėse buvo nepakankama. Jos buvo naudingų sutarčių šalimis, nors pačios sutartys aktualios buvo kontroliuojančiai bendrovei, tačiau nenorėjo būti galimos sutartinės atsakomybės subjektu. Teismas nenustatė atskirties tarp motininės ir dukterinės bendrovės, įvertinęs pastarųjų savarankiškumo neturėjimą, ir pripažino jų akcininkės atsakomybę už pažeistus kreditoriaus interesus.

Taigi, manytina, kad *alter ego* doktrinos aiškinimas yra reikalingas Lietuvos praktikoje ir motininių bendrovių kontekste. To galėtų būti siekiama, numatant įstatyme arba teismų praktikoje šiai doktrinai aktualius veiksmus. Atpažinus tokius veiksmus, būtų galima laikyti, kad jie nulėmė dukterinės bendrovės nemokumą ir kreditoriaus interesų pažeidimą, jeigu dalyvis neįrodytų kitaip. Tai ne tik užtikrintų jau minėtą siekį užtikrinti sąžiningumo principą, jei akcininkas nesieltų sąžiningai, bet ir veiktų prevenciškai, nes kontroliuojančios bendrovės žinotų, kad už tokius veiksmus gali būti atsakingos. Jeigu viską vertinant iš deliktinės perspektyvos, tai doktrinos įtvirtinimas taip pat būtų naudingas, kadangi teismai lengviau galėtų vertinti, argumentuoti savo poziciją, kad buvo atlikti būtent neteisėti veiksmai pagal jų vertinimą, tačiau tokiu atveju tikėtina būtų labiau remiamasi doktrininiu aiškinimu, o ne prezumpcijomis. Manytina, kad dabartinis reguliavimas ir teismų praktikos požiūris į *alter ego* doktriną bei jai aktualių veiksmų akcentavimą

nepakankamas, siekiant apsaugoti ir tinkamai identifikuoti motininių bendrovių piktnaudžiavimą.

2.4.2. Neteisėtas verslo tęstinumas

Europos modelinių bendrovių akte (toliau – EMCA) yra numatyta dar vienas vertikalus atvejis, kai galima pritaikyti motininei bendrovei atsakomybę. Suprantant EMCA esmę, jos tikslas – suvienodinti korporatyvinį bendrovių valdymą Europoje. Tai modelinis įstatymas, suprantamas kaip „*soft law*“ instrumentas, o Europos Sąjungos valstybės narės, įskaitant ir Lietuvą, gali pačios spręsti, kiek atsižvelgti į siūlomas rekomendacijas ir kiek jų perkelti į nacionalinę teisę (TGS Baltic, 2015). Minėtas atvejis yra numatytas EMCA 15 (17) straipsnio 1 dalyje, kuri numato kad, kai dukterinė bendrovė, kuri buvo valdoma pagal patronuojančios bendrovės grupės interesais duotus nurodymus, neturi pagrįstų perspektyvų savo ištekliais išvengti likvidavimo (krizinio taško), patronuojanti bendrovė turi nedelsdama restruktūrizuoti ją arba pradėti jos likvidavimo procedūrą. Atitinkamai straipsnio 2 ir 3 dalys numato motininės bendrovės atsakomybę už skolas atsiradusias po krizinio taško arba skolas, kurios yra žalingų nurodymų pasekmė. Taigi, EMCA numato motininės bendrovės atsakomybę, jai nesiimant veiksmų susijusių su dukterinės bendrovės restruktūrizavimu ar likvidavimu arba apskritai – kontroliuojant bendrovę prieštaraujančiu grupės interesams būdu (Stundys, 2019, p. 62). Ji apibūdinama kaip patronuojančios bendrovės atsakomybė (angl. *parent liability*), tačiau tinkamesnis jos apibrėžimas pagal tikslą, autoriaus nuomone, būtų – neteisėtas verslo tęstinumas.

Nurodyta nuostata į Lietuvos nacionalinę teisę nėra perkelta. Ji negalėtų būti savarankiškai perkelta, kadangi atsakomybės klausimas yra susijęs su bendrovių grupės intereso pripažinimu. Tuo tarpu, bendrovių grupių interesas Lietuvoje nėra pripažįstamas ir kaip jau minėta, Lietuvoje laikomasi bendrovių atskirumo doktrinos. Tačiau, šis interesas yra pakankamai dažnai pripažįstamas teismų praktikoje arba reglamentuotas įstatymų pagrindu kitose Europos sąjungos šalyse (Outin-Adam *et al.*, 2015, p. 26-29). Taip pat kitų autorių pozicija yra ta, kad esamas reguliavimas turi būti keistinas, suteikiant dukterinės bendrovės valdymo organams teisę veikti grupės interesais, kadangi lankstesnis reguliavimas būtų patrauklesnis užsienio investuotojams (Bakanauskas, 2023, p. 125).

Autoriaus nuomone, kyla klausimas ne ar, o kada bendrovių grupių intereso reguliavimas bus pritaikytas Lietuvoje. Dėl to tampa aktualus klausimas, ar reikėtų tokiu

pagrindu numatyti motininės bendrovės atsakomybę, kurią siūlo EMCA. Visgi, šio straipsnio EMCA komentare teigiama, kad tokie atvejai turėtų būti suprantami ne kaip bendrovės šydo pakėlimas, o labiau ieškinys dėl žalos atlyginimo grindžiamas kalte. Tačiau autorius įžvelgia galimybę ją reglamentuoti būtent kaip bendrovės šydo pakėlimo atvejį. Tokia įžvalga paremta tuo, kad galime rasti ryšį tarp Civilinio kodekso 2.50 str. 3 d. numatytų sąlygų ir EMCA straipsnio formuluočių. Nesąžiningų veiksmų atitikmuo – veiksmų nesiėmimas prieš krizinį tašką arba žalingų veiksmų pagrindu atsiradusios skolos. Juridinio asmens negalėjimas įvykdyti prievolės (nemokumas) taip pat atsiranda, kadangi kalbama apie krizinį tašką, suprantamą kaip nemokumą. Atitinkamai, egzistuojantis priežastinis ryšys abiem atvejais. Taip pat, toks atvejis galėtų būti pilnai suprantamas ir taikomas kaip kontroliuojančių bendrovių atsakomybės atvejis, nes pasižymi savo specifika, susijusia su bendrovių grupėmis.

Lietuvos teisinis reguliavimas, šiandien dienai, irgi numato atsakomybę už veiksmų nesiėmimą laiku, kai ištinka krizinis taškas. Tokį krizinį tašką galėtume tapatinti su nemokumo atsiradimu bendrovėje. Nemokumas, pagal Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymo 2 straipsnio 7 dalį, suprantamas kaip juridinio asmens būseną, kai juridinis asmuo laiku negali vykdyti turtinių prievolių arba juridinio asmens įsipareigojimai viršija jo turto vertę. Tačiau, pagal minėto įstatymo 6 straipsnį, būtent tos bendrovės vadovas turi imtis veiksmų ir jeigu jis to nedaro, jam už tai gali kilti atsakomybė. Akivaizdu, kad bendrovių grupės atveju, gali rasti tam tikrų neaiškumų vertinant, kieno tai atsakomybė ir kas turėtų imtis veiksmų – motininė bendrovė ar dukterinės bendrovės vadovas. Visgi, autoriaus nuomone, jeigu laikome, kad bendrovių grupių intereso akivaizdoje sustiprėja kontroliuojančios bendrovės įtaka, tuomet natūralu, kad būtų teisinių normų, kurių pagrindų ji galėtų atsakyti. Todėl tokiais atvejais būtų protinga taikyti kontroliuojančios bendrovės atsakomybę arba įžvelgiant akivaizdų dukterinės bendrovės valdymo organų rūpestingumo trūkumą – solidarią jų ir motininės bendrovės atsakomybę.

Šios išimties atveju, prezumpcijų nesąžiningiems veiksams pritaikymas, tikėtina, būtų sunkiai įgyvendinamas, kadangi yra išreikštas vienas konkretus veiksmas. O ir jį patį nustatinėjant, teismams reiktų atsižvelgti į visas reikšmingas aplinkybes. Todėl, vertintina, kad perkėlus panašią nuostatą į nacionalinę teisę, deliktinės ar lingvistinės pozicijos pritaikymas esminio skirtumo nesukurtų, kadangi teismai vertintų tuos pačius veiksmus, per kitas sąlygas, siekdami įvertinti kreditorių interesų pažeidimą. Tačiau, magistro darbo autoriaus vertinimu, patį neteisėto verslo tęstinumo atsakomybės atvejį būtų tikslinga

perkelti į Lietuvos teisinį reglamentavimą arba taikyti teismų praktikoje su sąlyga, jeigu bus įtvirtintas bendrovių grupės interesas. Bendrovių grupių intereso pripažinimas gali sudaryti pagrindą kurtis naujiems metodams piktnaudžiauti grupės viduje, pasinaudojant įteisintu dar didesniu kontrolės ir dalyvavimo dukterinės bendrovės veikloje lygiu. Dėl šios priežasties, svarbu turėti to atsvarą, numatant daugiau atvejų, kai motininė bendrovė negalėtų pasinaudoti ribotos atsakomybės privilegija.

2.4.3. Nesąžiningas seserinės bendrovės atsiradimas

Visų pirma, kai kontroliuojanti bendrovė turi tiesiogiai kontroliuojamas dvi arba daugiau dukterinių įmonių, kurios dalyvė ji yra, tai šias bendroves viena kitai galima suprasti kaip seserines. Kontroliuojančios bendrovės nesąžiningi veiksmai gali pasireikšti koordinuojant tam tikrus veiksmus tarp seserinių bendrovių ir šio magistro darbo kontekste, turėtų būti suprantamas kaip horizontalus atvejis.

Viena iš dažniausių formų, kaip pasireiškia piktnaudžiavimas santykiuose su dukterinėmis, yra fenikso reiškiny (angl. *phoenixing*). Fenikso reiškinį galima trumpai apibūdinti kaip nesąžiningą seserinės bendrovės atsiradimą. Šis reiškinys atsiranda, kai dukterinė bendrovė (veikusi anksčiau) nustoja vykdyti savo veiklą dėl nepasisekimo, neįsitvirtinimo rinkoje, tikslingo siekio išvengti prievolių ar kitų faktorių. Tuo tarpu, antroji dukterinė bendrovė (naujai pradėjusi veiklą) „pakyla iš pastarosios pelenų“ aplinkybėmis, kai: dukterinių bendrovių dalyvė yra ta pati kontroliuojančioji bendrovė, naujoji dukterinė bendrovė vykdo iš esmės tą pačią veiklą, kurią vykdė anksčiau veikusioji, naujai bendrovei iš senosios mažesne nei rinkos verte perduotas turtas (Birkmose *et al.*, 2019, p. 60). Lietuviškoje doktrinoje taip pat yra akcentuojami veiksmai kaip būtent nesąžiningi, savo esme susiję su fenikso reiškiniu. Juridinio asmens dalyvio veiksmai gali būti pripažįstami nesąžiningais, jeigu juridinis asmuo įsteigia kitą juridinį asmenį tam, kad išvengtų atsakomybės (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 129).

Skirtingai nei *alter ego*, fenikso reiškinio doktrina yra labiau išvystyta Lietuvos teismų praktikoje, ribotos atsakomybės panaikinimo kontekste. Tiesa, yra vartojamos įvairios sąvokos šiai doktrinai apibūdinti – fenikso schema, fenikso sindromas, įmonių feniksų reiškinys, fenikso reiškinys. Pastarąją autorius, magistro darbe, vartoja dažniausiai, tačiau tai nepaneigia, kad minėtus terminus galime suprasti kaip sinonimus.

Teismų praktika taip pat pripažįsta įvairesnius veiksmus, kurie susiję su nesąžiningu įmonių įsteigimu. Teismai laikosi pozicijos, kad bendrovės veiklos, jos darbuotojų ir klientų perkėlimo į kitus juridinius asmenis faktas (įmonių feniksų reiškiny) yra neatsiejamas nuo tam tikrų nuostolių tokiai bendrovei atsiradimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-317-421/2019). Kitoje byloje teismas aiškina, kad nesąžiningais dalyvio veiksmais galime laikyti, kai yra steigiamos įmonės vien lėšoms pritraukti, o vėliau šios lėšos nesąžiningai perkeliamos į kitas įmones, pasisavinami, iššvaistomi ar kitaip pažeidžiami savo kreditorių interesai ir netrukus steigiamos vėl naujos tokias įmonės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012). Paminėtina, kad teismai koncentruojasi į tai, kad būtų trukdoma nesąžiningomis schemomis, kurių tikslas – kreditorių pinigus perkelti sau ar kitaip pažeisti jų interesą, piktnaudžiaujant juridinio asmens savarankiška ir ribota atsakomybe (Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1164/2014). Taigi, galima teigti, kad teismų praktikoje yra pripažįstamas fenikso reiškiny. Jie pateikia daugiau veiksmų, kurie yra su tuo susiję ir taip sukuria aiškesnį vaizdą, kokie veiksmai laikomi neleistiniais, šiuo bendrovės šydo pakėlimo atveju.

Minėtose bylose ir kitose, kuriose aptariamas fenikso reiškiny, faktinės situacijos yra pakankamai panašios. Piktnaudžiavimu laikomas verslo perkėlimas į kitą konkuruojantį ūkio subjektą, kai pirmasis tampa nemokus ir bankrutuojantis. Atsakovais bylose yra traukiami tiek dalyvis, tiek vadovas ir tokiais atvejais jie atsako solidariai kaip subsidiarios prievolės skolininkai. Vadovas laikomas atsakingu, kadangi jis pažeidžia savo fiduciarines pareigas bendrovei. Viešai prieinamose bylose, kuriose ieškovų prašymai tenkinti, dalyviu (-iais) buvo fizinis asmuo. Autoriaus vertinimu, jeigu tokių situacijų bylose dalyviu būtų kontroliuojanti bendrovė, teismų išaiškinimai ir sprendimai pritaikant fenikso reiškiny nesikeistų, atsakingais būtų laikomi tiek dukterinės bendrovės vadovas, tiek kontroliuojanti įmonė.

Visgi, autoriaus nuomone, keltinas klausimas ar yra teisinga vertinti, kad vadovas ir dalyvis solidariai atsakytų, kaip subsidiarios prievolės skolininkai, tais atvejais, kai vienintelis dalyvis yra motininė bendrovė, o ne fizinis asmuo. Kaip minėta, magistro darbo 1.2. poskyryje, dalyvio forma sukelia tam tikrų savitumų. Tikėtina, kad ryšys ir santykis tarp vadovo ir fizinio akcininko yra stipresnis, jų veiksmai dažniau yra suderinti siekiant

bendrų tikslų, pasireiškiančių piktnaudžiavimu. Tuo tarpu, santykis tarp vadovo ir akcininko, kuris yra juridinis asmuo, manytina, ne visais atvejais yra savanoriškai suderintas. Kontroliuojanti bendrovė gali veikti turėdama tikslią viziją, bet šiai vizijai vadovas gali neturėti reikšmės. Jis paprasčiausiai gali elgtis pagal nurodymus, arba neįvertindamas konkrečių motininės bendrovės siekių. Kita vertus, situacijos neįvertinimas vadovo neatleidžia nuo fiduciarinių pareigų nevykdymo. Tikėtina, kad teismų sprendimai nesikeistų nepriklausomai, kas yra vienintelis akcininkas. Tačiau, magistro darbo autoriaus nuomone, fenikso reiškinių atveju, teismai kontroliuojančios bendrovės galėtų vertinti griežčiau, o solidari vadovo atsakomybė turėtų kilti tik nustačius bendrą subjektų tikslų siekimą.

Kaip minėta, šydo pakėlimo atveju, Lietuvoje nusistovėjo deliktinės atsakomybės taikymas. Fenikso reiškiny, kaip ribotos atsakomybės netaikymo atvejis, nėra išimtis ir jis analizuojamas per deliktinę atsakomybę. Praktikoje pasireiškiantys šios doktrinos faktai galėtų būti vertinami ir iš lingvistinės pozicijos. Prievolės įvykdymo negalėjimas – egzistuoja, ir to priežastis – dukterinės bendrovės nemokumas. Nesąžiningi veiksmai – tikslingas veiklos perkėlimas, tokio tikslo turėjimas, turto, žmogiškųjų išteklių maišymas. Galiausiai akivaizdu, kad tarp sąlygų egzistuoja priežastinis ryšys. Atitinkamai kaip ir *alter ego* atveju, įžvelgiama galimybė taikyti prezumpcijas nesąžiningiems veiksams. Teismai nustatę, kad kontroliuojanti bendrovė yra vienintelė dalyvė nemokioje dukterinėje įmonė ir kartu naujai susikūrusioje, galėtų vertinti ar yra tam tikri faktai. Faktai galėtų būti susiję su darbuotojų perkėlimu (darbo sutarčių pakeitimu), sutarčių ne rinkos kainomis sudarymu, labai panašių pavadinimų pasirinkimas, klaidinant klientus bei kiti fenikso reiškiniui aktualūs faktai. Nustačius esant tai pačiai kontroliuojančiai bendrovei ir bent keletą faktų, aktualių šiai doktrinai, teismai galėtų iškart vertinti motininės bendrovės nesąžiningumą.

Nors doktrinoje ir teismų jurisprudencijoje fenikso reiškiny siejamas tik su naujos dukterinės įmonės įsteigimu, kai senoji tampa nemoki, autorius įžvelgia dar vieną atvejį, kurį galėtų apimti ši doktrina. Tai yra bendrovės atskyrimas. Pats bendrovės atskyrimas yra įtvirtintas Akcinių bendrovių įstatyme ir suprantamas kaip bendrovės, kuri tęsia veiklą, dalies atskyrimas ir šiai daliai priskirtų turto, teisių bei pareigų pagrindu kuriama viena ar kelios tos pačios teisinės formos naujos bendrovės, o jai *mutatis mutandis* taikomos reorganizavimo padalijimo būdu sąlygos. Aktuali situacija nagrinėta Lietuvos Aukščiausiam Teismui 2020 m. gruodžio 2 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-823/2020. Byloje susidarė padėtis, kai bendrovė buvo reorganizuota atskyrimo būdu, o jos

turimas turtas atskirtas ir perduotas naujai susikūrusiai bendrovei. Turimos prievolės neperduotos ir iš esmės nulėmė pirmosios bendrovės nemokumą ir jos negalėjimą vykdyti įsipareigojimų kreditoriams. Bylą nagrinėję teismai nustatė nesąžiningus dalyvio veiksmus, vykdant reorganizavimą. Atsakovas buvo abiejų bendrovių akcininkas – fizinis asmuo. Nepaisant to, kad dalyvis buvo fizinis asmuo, tokios situacijos būtų identišškai aktualios ir kontroliuojančių bendrovių kontekste. Todėl, manytina, kad nesąžiningas atskyrimas taip pat turėtų būti aiškinamas kaip fenikso reiškinių atvejis.

Lyginamuoju požiūriu galima apžvelgti Jungtinės Karalystės teisinį reguliavimą fenikso reiškinių atveju. Šioje jurisdikcijoje jis reguliuojamas kiek kitaip ir yra susijęs būtent su direktoriaus atsakomybe, kuri numatyta Jungtinės Karalystės Nemokumo įstatymo 216 straipsnyje. Pastarasis straipsnis numato ribotą nemokios bendrovės direktoriaus galimybę dalyvauti naujoje bendrovėje, turinčioje tą patį arba panašų pavadinimą. Kitu atveju, vadovas rizikuoja atsakyti asmeniškai (Isadore Goldman, 2024). Kaip matyti, fenikso reiškinių supratimas yra siejamas labiau su trečiųjų asmenų klaidinimu, vykdant panašią veiklą. Tai pasireiškia panašaus ar tapataus pavadinimo turėjimu, o už tai atsako tik vadovas. Dalyvio atsakomybė nėra taikoma. Manytina, kad Lietuvoje esantis teisinis reguliavimas yra racionalesnis, kadangi pritaiko dalyvio atsakomybę solidariai su vadovu, nepriklausomai nuo to, kad ir šis reguliavimas autoriaus nuomone galėtų keistis.

Magistro darbo autoriaus vertinimu, Lietuvoje fenikso reiškinių doktrina yra išvystyta pakankamai išsamiai. Nėra akivaizdžių spragų, kodėl būtų galimas sudėtingas jos pritaikymas kontroliuojančių bendrovių atžvilgiu, nes pripažįstami įvairūs veiksmai susiję su minėta doktrina. Taikymas paremtas deliktine atsakomybe, tačiau būtų įmanomas ir trijų sąlygų pritaikymas, o tai atitinkamai leistų paprasčiau nustatyti nesąžiningą motininės bendrovės verslo taktiką, jeigu tokio tipo dalyviui būtų išskiriamos prezumpcijos sąlygos. Pastebima, kad šią doktriną galima būtų aiškinti plačiau, paminint ir nesąžiningo atskyrimo atvejus. Visgi, svarbu, jog praktikoje kreipiamas dėmesys į juridinio asmens dalyvio atsakomybę ir fenikso reiškiniu pasireiškiantis piktnaudžiavimas yra nustatomas bei pritaikoma atsakomybė.

3. SPECIFINIAI ATSAKOMYBĖS ATVEJAI IR APSISAUGOJIMAS NUO JOS TAIKYMO

3.1. Vieno ekonominio vieneto doktrina

Kontroliuojančios bendrovės atsakomybė už santykius su dukterinėmis bendrovėmis yra aktualus klausimas ir konkurencijos teisės kontekste. Šioje teisės šakoje yra susiformavusi vieno ekonominio vieneto (angl. *single economic entity*) doktrina. Lietuvoje šios doktrinos aiškinimas kyla iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktikos ir teigiama, kad keli ūkio subjektai laikytini vienu ekonominiu vienetu tuo atveju, jeigu vienas iš jų negali savarankiškai pasirinkti savo elgesio rinkoje ir dėl ekonominių ir (arba) teisinių juos siejančių santykių iš esmės turi vykdyti kito ūkio subjekto nurodymus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2014). Vienas iš padarinių, kuriuos nulemia šios doktrinos pritaikymas yra tai, kad patronuojančioji bendrovė gali būti atsakinga už savo dukterinių bendrovių veiklą. Jeigu motininė bendrovė daro lemiamą įtaką dukterinei įmonei, kuri padaro konkretų konkurencijos teisės pažeidimą, tai atitinkama institucija, vertinanti tokius pažeidimus, gali nuspręsti savo nuožiūra ar bausti kontroliuojančią bendrovę, dukterinę bendrovę ar jas abi. Vien tas faktas, kad dukterinė įmonė nepaiso patronuojančiosios nurodymų ir padaro pažeidimą, savaime neatleidžia jos nuo atsakomybės (Whish *et al.*, 2021, p. 101).

Šis atsakomybės atvejis, autoriaus nuomone, vertintinas kaip specifinis, kadangi turi akivaizdžių skirtumų, lyginant su ankstesniame skyriuje aptartu bendrovės šydo pakėlimu. Pirmoji priežastis yra ta, kad atsakomybės kyla ne Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalies pagrindu, o pažeidus konkrečią konkurencijos teisės normą. Antroji – nėra ginami kreditoriaus interesai, o siekiama konkurencijos laisvės ir jos puoselėjamų vertybių užtikrinimo. Taigi, dėl paminėtų argumentų, nustačius bendrovės esant vienu ekonominiu vienetu, tokia motininės bendrovės atsakomybė yra savita.

Esminis šios doktrinos aiškinimo akcentas yra tas, kad reikia nustatyti lemiamą patronuojančios bendrovės įtaką. Pati lemiamą įtaką Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 10 dalyje yra aiškinama kaip padėtis, kai kontroliuojantis asmuo įgyvendina ar turi galimybę įgyvendinti savo sprendimus dėl kontroliuojamo ūkio subjekto ūkinės veiklos, organų sprendimų ar personalo sudėties. Doktrina gali būti pritaikoma, tiek atvejais, kai bendrovėje yra keletas akcininkų ir bent vieno lemiamą įtaką yra nustatoma, tiek atvejais,

kai yra viena pilnai kontroliuojanti bendrovė. Tačiau, pastaruoju atveju atsiranda ypatumas, kad lemiamą įtaką yra preziumuojama. Tokia praktikoje atsiradusi prezumpcija susiformavo ESTT byloje *Akzo Nobel NV and Others vs Commission*, kai buvo sprendžiamas klausimas, ar galima pritaikyti atsakomybę motininei bendrovei, nors pažeidimą atliko dukterinės įmonės. Teismas vertindamas šią situaciją nusprendė turintis teisę preziumuoti, kad kai patronuojanti bendrovė turi visas dukterinės bendrovės akcijas (100% akcijų paketą), tai motininė bendrovė automatiškai atsiduria situacijoje, jog gali priimti esminius sprendimus už dukterinę įmonę ir vykdo faktinę jos kontrolę. Todėl esant tokioms aplinkybėms, susiformuoja prezumpcija, kad yra daroma lemiamą įtaką dukterinės bendrovės atžvilgiu. Motininė įmonė laikoma atsakinga kartu, jeigu ji pati neįrodo kitaip ir jos nepaneigia.

Tokią prezumpciją yra perėmusi ir Lietuvos teismų praktika. Pavyzdžiui, vienoje iš tokių bylų buvo skundžiamas Konkurencijos tarybos nutarimas dėl suderintų veiksmų viešajame pirkime. Teismai sprendė, kad buvo pagrindas pritaikyti motininei bendrovei ir jos 100% kontroliuojamoms dukterinėms įmonėms vieno ekonominio vieneto prezumpciją ir pripažinti atsakingomis, nes toks kontrolinis akcijų paketas suteikia galimybę daryti lemiamą įtaką (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1697-822/2021). Taip iš esmės yra kartojama bei naudojama ESTT praktika. Autorius palaiko tokią Lietuvos teismų poziciją ir praktiką formuojamą vieno ekonominio vieneto doktrinos atžvilgiu. Yra racionalu taikyti, kontroliuojančių bendrovių atsakomybę kartu su dukterinėmis už pažeidimus, nes tokiu atveju sumažėja galima piktnaudžiavimo rizika. Dėl šios priežasties, kontroliuojančioji bendrovė turi būti labiau įsitraukusi į dukterinės įmonės valdymą bei priežiūrą, jeigu nenori papildomų nuostolių. Paminėtina, kad ESTT praktikoje prezumpciją pritaikoma ir tais atvejais, kai yra keletas akcininkų, tačiau vienas turi labai didelį akcijų paketą artimą 100%⁴. Pastarieji atvejai nėra analizuojami ir vertinami, kadangi magistro darbe yra analizuojama vienintelės kontroliuojančios bendrovės atsakomybė.

Nepaisant to, kad autorius palaiko doktrinos ir prezumpcijos taikymą vienintelėms motininėms bendrovėms, galima išskirti tam tikrą problematiką. Prezumpcijos nugrinčijimo galimybės yra labai ribotos. Lietuvos teismų praktikoje nėra aptinkama atvejų, kai teismai nustatė preziumuojamą lemiamą įtaką, o motininė įmonė tai paneigia. Doktrinoje taip pat

⁴ *The Goldman Sachs Group vs Commission* byloje taikyta prezumpcija turint beveik visą patronuojamosios bendrovės įstatinio kapitalo dalį, 35 p.

išskiriama, kad nepaisant to, kad motininės bendrovės dažnai stengiasi paneigti preziumuojamą lemiamą įtaką, tokie atvejai dažniausiai būna nesėkmingi (Whish *et al.*, 2021, p. 98). Negalima vienareikšmiškai kritikuoti Lietuvos teismų aiškinimo šiuo klausimu, nes ir Europos mastu tai nėra aiškią praktiką turinti sritis. Doktrinoje teigiama, kad patronuojanti įmonė turi įrodyti, jog dukterinė rinkoje veikia savarankiškai ir kad ekonominiai, organizaciniai ir teisiniai jų ryšiai nenulemia jų buvimo vienu ekonominiu subjektu (Whish *et al.*, 2021, p. 98). Tačiau, tokie kriterijai yra labai abstraktūs. Lietuvos teismų praktikoje aiškesnės pozicijos turėjimas, kaip reikia pagrįsti tokio fakto nebuvimą sukurtų papildomo teisinio aiškumo. Autoriaus nuomone, prezumpcijos turėtų padėti tinkamai paskirstyti įrodinėjimo našta, bet neturėtų pernelyg apsunkinti subjekto padėties, kuris įrodinėja priešingą faktą. Šiuo atveju gali susidaryti įspūdis, kad yra taikoma prezumpcija, kurią teoriškai galima nuginčyti, tačiau praktiškai tai beveik neįmanoma.

Paminėtina, kad vieno ekonominio vieneto doktrinos pritaikymas teismų praktikoje turėjo įtakos ir Konkurencijos įstatymo reglamentavimui. Nuo 2020 m. lapkričio 1 d. įstatymo 35 straipsnio 6 dalyje buvo įtvirtinta vieną ekonominį vienetą sudarančių bendrovių solidari atsakomybė. Tokiu įstatymo pakeitimu buvo suteikta daugiau aiškumo, kad už patronuojamų įmonių veiksmus, kuriais pažeidžiamas Konkurencijos įstatymas, solidariai atsako patronuojančioji įmonė (Konkurencijos taryba, 2020).

Išanalizavus šios doktrinos ypatumus, teigiamus ir neigiamus taikymo aspektus, kontroliuojančių bendrovių kontekste, galima papildomai aptarti jos santykį su akcininko ribotos atsakomybės panaikinimu, pakeliant korporatyvinį šydą. Be minėtų skirtumų poskyrio pradžioje, vieno ekonominio vieneto atveju, nėra sprendžiamas ribotos ar neribotos atsakomybės klausimas. Žinoma, jeigu dukterinės bendrovės forma numato dalyvio ribotą atsakomybę, tai toks atsakomybės režimas ir išliks. Tačiau konkurencijos teisėje kontroliuojančių bendrovių atsakomybė yra laikoma solidari su dukterinės, kadangi nustatomas jų buvimas vienu vienetu ekonomine prasme. Atitinkamai nėra vertinamas ir dukterinės bendrovės nemokumas, kilus prievolei (baudai) jos atsako solidariai, o dukterinės bendrovės finansiniai pajėgumai neakcentuojami. Kaip minėta, doktrinoje teigiama, kad institucija, vertinanti pažeidimus, prievolę sumokėti baudą gali taikyti motininei arba dukterinei individualiai arba joms abiem drauge. Visgi, dažniausiai pasitaikantis atvejis, kai institucijos nusprendžia taikyti pastarųjų subjektų solidarią atsakomybę.

3.2. Kontroliuojančioji bendrovė ir *de facto* vadovas

Faktinis (lot. *de facto*) vadovas yra suprantamas kaip asmuo, kuris atlieka juridinio asmens vadovui priskirtas funkcijas, tačiau teisiškai nėra tokiu paskirtas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 23 d. apžvalga Nr. 45). Lietuvos teismų praktikoje yra pripažįstamas *de facto* vadovo institutas. Kartu yra išskiriami jo požymiai, padedantys nustatyti tokį vadovą. Asmens, oficialiai nepaskirto bendrovės vadovu, pripažinimo faktiniu bendrovės vadovu kriterijai yra: 1) vadovavimo funkcijos vykdymas; 2) vadovavimas yra nuolatinio pobūdžio – asmuo sistemingai atlieka veiksmus, kurie pagal įstatymus ir steigimo dokumentus būdingi juridinio asmens vadovui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-313/2018). Toje pačioje byloje, teismas pažymėjo, kad sandorių sudarinėjimo faktas nėra kvalifikuojanti aplinkybė, nustatant *de facto* vadovo statusą. Visgi, yra susiduriama su tam tikru niuansu, nes faktiniu vadovu Lietuvos teismų praktikoje yra pripažįstamas tik fizinis, bet ne juridinis asmuo. Teisinėje literatūroje autoriai vertina, kad toks supratimas yra nulemtas tuo, kad teismai instituto egzistavimą, vadovaudamiesi Civilinio kodekso 2.81 straipsnio 4 dalies lingvistine ir teleologine analize, sieja išimtinai tik su fiziniu asmeniu, o būtent, atsižvelgiant į tai, jog pagal Lietuvos pozityviąją teisę, bendrovės vadovu gal būti tik fizinis asmuo, *de facto* vadovu taip pat gali būti pripažįstamas tik fizinis asmuo (Stundys, 2024, p. 148).

Ar juridinis asmuo (kontroliuojančioji bendrovė) turėtų/galėtų būti pripažįstamas *de facto* vadovu, Lietuvos doktrinoje yra dažnai analizuojamas klausimas. Pastaruoju metu pastebima tendencija, kad kiti autoriai siūlo šio instituto taikymą išplėsti ir kartu taikyti bendrovėms⁵. Šiame magistro darbe šis klausimas nebus nagrinėjimas, kadangi tokiu atveju, būtų pereita nuo kontroliuojančios bendrovės, kaip akcininko atsakomybės, prie kontroliuojančiosios bendrovės, kaip vadovo atsakomybės. O tai neatsakytų į šio darbo temą. Visgi, galima akcentuoti šį institutą ir liekant šios temos ribose, autorius mano, jog Lietuvoje galėtų būti pritaikytas modelis, kai nustačius patronuojančios bendrovės vadovą, kaip *de facto* vadovą dukterinėje bendrovėje, jis atsakytų kaip toks, o motininei bendrovei kartu būtų taikoma akcininko atsakomybė už piktnaudžiavimą.

⁵ Tokią poziciją palaiko Stundys, T. straipsnyje *Bendrovės kaip de facto vadovo civilinė atsakomybė Lietuvos teisėje*, p. 158 ir Žalnieraitis, P. magistro darbe *Bendrovės de facto vadovo statusas: probleminiai aspektai*, p. 34.

Atliekant tokio modelio analizę reikia, kad susidarytų pastaroji situacija: motininė bendrovė turi dukterinę bendrovę, jų valdymo organai (šiuo atveju vadovas) yra skirtingi. Dukterinė įmonė tampa nemoki ir nustatoma, kad jos *de jure* vadovas buvo tik statytinis, o nuolatinę vadovavimo funkciją atliko *de facto* vadovas – motininės bendrovės *de jure* vadovas. Tokios situacijos praktikoje susidaro. Pavyzdžiui, pakankamai naujoje Jungtinės Karalystės byloje teismas, vertindamas dukterinės bendrovės sandorius, koncentravosi į motininės bendrovės valdymo organo narį (vadovą) ir sprendė, kad būtent jis veikė kaip *de facto* vadovas, o kontroliuojančios bendrovės kaip atskiro subjekto veiksmai nebuvo vertinti (Aston Risk Management Ltd v Jones & Ors., England and Wales High Court, BL-2020-MAN-000067). Tačiau faktinės bylos aplinkybės atitinka pavyzdinę situaciją. Bylos kontekstui suprasti aktualus ir Jungtinės Karalystės reguliavimas šiuo klausimu. Pirmiausia, šios valstybės Bendrovių įstatymo 155 straipsnyje yra numatyta, kad bendrovėje bent vienas direktorius turi būti fizinis asmuo. Kitaip sakant, esant direktorių daugumai, juridinis asmuo gali būti šio valdymo organo nariu. Funkcinis *de facto* vadovo atitikmuo Jungtinėje Karalystėje yra vadinamas šešėliniu vadovu (angl. *shadow director*) ir Bendrovių įstatymo 251 straipsnyje apibrėžiamas kaip asmuo, pagal kurio nurodymus ar instrukcijas iš esmės veikia *de jure* valdymo organai (Stundys, 2024, p. 154). Nors vienu iš *de jure* vadovų gali būti juridinis asmuo, teismų praktikoje jam *de facto* vadovo statusas netaikomas. Nepaisant to, kad *de jure* vadovo institutas minėtoje valstybėje skiriasi, nes vienas iš vadovų gali būti juridinis asmuo, tačiau kaip ir Lietuvoje, *de facto* vadovo atvejai bendrovėms nėra pripažįstami. Visgi, atsižvelgiant į paminėtą bylą, akivaizdu, kad pavyzdinė situacija susidaro ir praktiniame lygmenyje.

Išsamiau analizuojant pavyzdinę situaciją, autoriaus vertinimu, tokiomis situacijomis kiti autoriai, palaikantys idėją taikyti *de facto* vadovo institutą juridiniam asmeniui, turėtų remtis, siekdami jo atsakomybės. Iš jų (kitų autorių) pozicijos suprantama, kad yra akcentuojamas kontroliuojančios bendrovės piktnaudžiavimas ir ignoruojamas *de jure* motininės bendrovės vadovo veikimas. Autorius neturi tikslo įvertinti ar tokią poziciją reikėtų/nereikėtų palaikyti teismų praktikoje, tačiau reikia atsižvelgti, kad, visgi, juridinis asmuo teises ir pareigas įgyvendina per savo organus, kaip tai numato Civilinio kodekso 2.81 straipsnio 1 dalis. Juridinio asmens valdymo organo nariu negali būti juridinis asmuo. Tačiau doktrinoje aiškinama, kad tokiu atveju, atsakomybė, kylanti tokiam juridiniam asmeniui kaip organo nariui, perkeliama to juridinio asmens valdymo organų nariams (Mikelėnas *et al.*, 2002, p. 181). Šis aiškinimas nulemia *de facto* vadovo instituto netaikymą juridiniam asmeniui. Pavyzdinės situacijos atveju, reikėtų atsižvelgti ar

motininės bendrovės vadovas pažeidžia įstatymų reikalavimus, ar sistemingai atlieka ne savo kompetencijos veiksmus ir ar tie veiksmai nulemia motininės bendrovės naudą kartu su netiesiogine jo (*de facto* vadovo) nauda. Netiesioginė nauda turėtų būti suprantama, kaip vadovo suinteresuotumas motininės bendrovės finansine sėkme ir dėl jo gaunama nauda. Jo nauda gali pasireikšti, pavyzdžiui, tam tikromis skatinamosiomis sutartimis (angl. *incentive agreements*), pagal kurias už pasiektus tam tikrus pelno rodiklius motininėje bendrovėje yra išmokamos piniginės išmokos vadovui. Kitas pavyzdys galėtų būti atvejai, kai vadovas turi galimybę tapti motininės bendrovės smulkiuoju akcininku, nes yra sudaręs opciono sutartį / pasirinkimo sandorį (darbuotojo opcioną). Tokiais atvejais turima ilgalaikė vizija ateityje tapti akcininku ir dėl to gauti bendrovės pelno dalį dividendų išraiška, todėl suinteresuotumas motininės bendrovės pelningumu akivaizdus. Tikėtina paskatų formų praktikoje gali būti ir įvairesnių, tačiau bendrai tokių tikslų vedinas, *de jure* direktorius galėtų sistemingai veikti motininės bendrovės naudai, dukterinės bendrovės kreditorių sąskaita. Taigi, pereinant prie pačio modelio, reikėtų įvertinti ar yra tam tikros aplinkybės arba kitaip sakant, dvi kumuliatyvios sąlygos: motininės bendrovės *de jure* vadovas atlieka *de facto* vadovo funkcijas jos dukterinėje įmonėje, šis vadovas siekia netiesioginės naudos sau, kartu suteikdamas tiesioginę naudą motininei įmonei. Kadangi motinė bendrovė patiria naudą dukterinės bendrovės kreditorių sąskaita, tuomet tampa aktuali jos kaip akcininko atsakomybė. Teismai galėtų įvertinti ar susidaro sąlygos, reikalingos patronuojančios bendrovės atsakomybei. Vertinant lingvistinės pozicijos sąlygas, tikėtina, dukterinės bendrovės prievolės įvykdymo negalėjimas visada egzistuos, nes kreditoriai jau yra kreipęsi dėl vadovo (*de facto* vadovo), neatliekančio fiduciarinių pareigų ir nesilaikančio teisės aktų reikalavimų. Nesąžiningi veiksmai, autoriaus vertinimu, taip pat yra atliekami. Didelės kontroliuojančios bendrovės turėtų užtikrinti veiksmingą grupės struktūrą, su atitinkamas pareigas turinčiais organais, kurių pagalba būtų galima operatyviai identifikuoti atvejus, kai motininė bendrovė gauna naudos dėl veiksmų, kuriuos nulemia tik vieno subjekto piktnaudžiavimas. Turėtų būti įtvirtinamas, pavyzdžiui, kiekybinis atstovavimas, ar kitos korporatyvinės apsaugos priemonės, kurios galėtų padėti išvengti tokių situacijų. Neužtikrinus atitinkamo apsaugos ir priežiūros lygio autorius vertintų, kad motininė bendrovė elgiasi nesąžiningai. Kilus pirmosiomis sąlygomis egzistuočių priežastinis ryšys nulemiantis kreditorių interesų netenkinimą. Tokiu atveju, *de facto* vadovas ir kontroliuojanti bendrovė galėtų būti solidariai atsakingi, kaip subsidiarūs dukterinės bendrovės skolininkai. Papildomai, būtų įmanoma pritaikyti ir dar elementaresnį būdą. Jeigu būtų nustatytas pirmųjų dviejų kumuliatyvių sąlygų egzistavimas, kontroliuojančios bendrovės atsakomybės vertinti nebereikėtų, nes nustatoma nauda

bendrovei, kurios ji nesistengė išvengti ir jai taikoma atsakomybė. Tai paskatintų didesnę bylų nagrinėjimo efektyvumą.

Tam, kad pagrįsti mintį, jog tik minėtos situacijos atveju galima pritaikyti kontroliuojančios bendrovės kaip akcininko atsakomybę, galima išanalizuoti kitokias situacijas ir jų ryši su pateiktu modeliu. Tarkime, kai faktinės aplinkybės yra identiškos pateiktai situacijai, tačiau motininės bendrovės *de jure* vadovas atlieka vadovaujančius veiksmus ir nulemia dukterinės bendrovės nemokumą, bet naudą patiria per trečiuosius asmenis. Tarkime jis yra kitų įmonių akcininkas ir taip sudaro sau netiesiogiai naudingus sandorius. Tai šiuo atveju, autoriai palaikantys *de facto* vadovo statuso pripažinimą juridiniam asmeniui tuo negalėtų remtis, nes akivaizdu, kad motininė bendrovė niekaip iš to naudos negauna. Jeigu motininė negauna naudos, jos kaip akcininko nesąžiningumą, nebūtų tikslinga vertinti. Kitas pavyzdys susijęs su tuo, kai vienos bendrovės *de jure* vadovas atlieka vadovavimo funkciją visiškai atskiroje bendrovėje, kurios dalyve pirmoji nėra. Gali susidaryti situacija, kad sudaromos sutartys akivaizdžiai pernelyg naudingomis sąlygomis pirmajai. Galima vertinti, kad jos vadovas buvo *de facto* vadovas antrojoje, bet pačios bendrovės atsakomybė kaip akcininko negalima (net ir *de facto* vadovo lygmenyje) nes ji tiesiog nėra akcininke, o ir nauda jai nepasireiškia. Taigi, įvertinus situaciją įvairiais pjūviais, autoriaus siūloma pavyzdinė situacija yra aktualiausia.

Pasisakantys už *de facto* vadovo instituto taikymą juridiniams asmenims argumentuoja, kad atsakomybės taikymas ne patronuojančiai bendrovei, o pavieniam fiziniam asmeniui (jos *de jure* vadovui) gali lemti praktines problemas, kadangi patronuojanti bendrovė neretai turi žymiai daugiau turto nei pavieniai vadovai, o tai lemia, kad kreditorių interesai yra silpniau apsaugoti (Stundys, 2024, p. 156). Tai, autoriaus vertinimu, yra pagrindinis logiškas argumentas, neanalizuojant teisinių subtilybių, kodėl institutą reikėtų taikyti juridiniam asmeniui. Jeigu jį taikytume tik, kad taikyti, tai praktinės naudos iš to nebūtų. Manytina, kad pritaikius minėtą modelį, kreditorių interesų poreikiai praktikoje taip pat būtų atliepiami, todėl ir *de facto* vadovo instituto taikymas juridiniam asmeniui nebebūtų tokia prieštaraujančių nuomonių koliziją iššaukianti tema.

Autoriaus nuomone, tokios atsakomybės kontroliuojančiai bendrovei atvejis, jeigu būtų naudojamas, gali būti laikomas specifiniu. Atsakomybė kontroliuojančiai bendrovei pritaikoma pagal Civilinio kodekso 2.50 straipsnio 3 dalies normos pagrindu. Tačiau pirminis pagrindas kyla nustačius *de facto* vadovo situaciją ir iš to kylančias pasekmes

aplinkiniams subjektams. Kitaip sakant, reikia pirminių minėtų kumuliatyvių sąlygų. Taip pat, pats modelio taikymas yra labiau hipotetinis, kadangi toks reguliavimas Lietuvos teismų praktikoje neaptinkamas. Dėl savo pritaikymo tik konkrečiai faktinei situacijai, autorius tokį atvejį laikytų specifiniu.

3.3. Veiksmai apsaugantys nuo atsakomybės taikymo

Magistro darbe buvo skirta daug dėmesio kontroliuojančių bendrovių atsakomybei. Analizuota, kokius veiksmus atlikus, riba laikoma peržengta ir motininei įmonei kyla atsakomybė. Tačiau, tam tikras įžvalgas galima atlikti vertinant, ar kontroliuojančios bendrovės gali atlikti konkrečius veiksmus, kurie padėtų apsaugoti jas nuo galimos atsakomybės vienu ar kitu pagrindu.

3.3.1. Metodai taikomi Lietuvoje veikiančių kontroliuojančių bendrovių

Kaip minėta anksčiau, juridinio asmens steigimo dokumentuose gali būti numatyti atvejai, kada dalyviui (kontroliuojančiajai bendrovei) netaikoma ribota atsakomybė. Tačiau, galimi ir priešingi atvejai, kai, būtent, patronuojančios ir dukterinės bendrovės įstatai išsamiai nustato valdymo klausimus, grupėje bendrovės veikia, pasitvirtinusios įvairias valdymo politikas ar gaires. Tokiais būdais bendrovės nusimato aiškią veiklos viziją. Tai gali būti pagrindu sustiprinant patronuojančios bendrovės ribotą atsakomybę arba bendrai apsisaugoti nuo jos taikymo, jeigu atsirastų prielaida, kad įmonė piktnaudžiavo atitinkamais veiksmais.

Kaip pavyzdį galima išsamiau išanalizuoti UAB „EPSO-G“ (toliau – EPSO-G) ir vienos iš jos 100% kontroliuojamos dukterinės bendrovės Energy cells, UAB (toliau – Energy cells), valdymo santykį. EPSO-G yra valstybės valdoma energijos perdavimo ir mainų įmonių grupė, motininė įmonė (EPSO-G) kontroliuoja patronuojamų bendrovių veiklą, o tuo tarpu Energy cells pagrindinė veikla yra užtikrinti izoliuoto energetikos sistemos darbo rezervo paslaugos teikimą (EPSO-G grupė, 2025).

Pirmiausia, tai pastarųjų bendrovių santykį galime įvertinti, remiantis jų pakankamai išsamiais įstatais. Šių bendrovių įstatai ne tik atitinka Akcinių bendrovių keliamus reikalavimus dėl to, kas turi būti nurodyta įstatuose, bet kartu įtvirtina kitas svarbias

nuostatas. Abiejų bendrovių įstatų bendrųjų nuostatų dalyje yra įtvirtina, kad EPSO-G kartu su jos kontroliuojamais (valdomais) juridiniais asmenimis (įskaitant ir Energy cells), sudaro įmonių grupę. Papildomai, šioje dalyje bendrovės nusimato platų sąrašą šaltinių, kuriais turi būti vadovaujamosi visais bendrovės valdymo klausimais. Nėra apsiribojama standartiniais dokumentais kaip Civilinis kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas ir įstatatai, bet numatomos visos gairės ir politikos, kurios svarbios bendrovių grupės vidiniam valdymui. EPSO-G įstatatai numato pakankamai centralizuotą bendrovių grupės valdymą. EPSO-G valdymo organams – vadovui ir valdybai, yra nustatoma kompetencija ne tik susijusi su pačia bendrove, tačiau išskiriami atskiri reikalavimai susiję su visa bendrovių grupe. Taip pat, yra numatytas vidinis organas – grupės vadovų komitetas, kuris užtikrina tinkamą funkcijų / funkcinių sričių veikimą bei verslo segmentų įgalinimą grupės lygiu (EPSO-G įstatatai, 2024). Visgi, numatomos kompetencijos ir papildomi organai labiau skirti užtikrinti visos grupės sinchronizuotą valdymą, strategijų įgyvendinimą, organizacinių sprendimų priėmimą, tačiau nesusiję su tiesiogine dukterinių bendrovių (Energy cells) kontrole. Energy cells įstatatai numato, kad bendrovės valdymo organai taip pat yra valdyba ir vadovas, tačiau šiems organams nustatytos kompetencijos yra susijusios tik su šia bendrove, o ne visa grupe. Yra aptariamas tikslas veikti bendrovės grupių interesais, tačiau valdymo organams išlaikoma galimybė laisvai veikti savo nuožiūra priimant sprendimus. Tokiu veikimu nėra įtvirtinamas bendrovių grupių interesas, dukterinės bendrovės išimtinai neveikia patronuojančios bendrovės naudai. Taip nesudaroma galimybė patronuojančią bendrovę pripažinti *de facto* vadove (jeigu tokia galimybė egzistuoitų teismų praktikoje) bei neatsiranda galimybių susidaryti, situacijoms paminėtoms 3.2 poskyryje.

Kaip jau minėta, įstatuose, numatoma pakankamai daug dokumentų, kuriais remiamasi vykdant veiklą grupės viduje. Atitinkamai tiek EPSO-G, tiek Energy cells vadovaujasi valdymo ir veiklos gairėmis ir strategijomis, tokiomis kaip „UAB „EPSO-G“ įmonių grupės korporatyvinio valdymo gairės“, „Korporatyvinio valdymo politika“, „Sandorių esminių sąlygų politika“, „Rizikų valdymo politika“. Tai yra tik dalis vidinių dokumentų, kurie reguliuoja grupės valdymą. Tačiau būtent šie dokumentai, akcentuoja veiksmus, principus, taisykles, kurių nenusistačius vidiniame valdyme, galėtų būti atliekami nesąžiningi veiksmai. Magistro darbo autoriaus vertinimu, ypač reikšminga yra sandorių sudarymo politika, kadangi nusimatomos sandorių ribos, nepriklausomai, ar tie sandoriai galėtų būti sudaromi grupės viduje, ar su trečiaisiais asmenimis. Aktualūs ir politikose išskiriami principai, savo esme nepateisinantys minėtiems piktnaudžiavimo atvejams aktualių veiksmų. Pavyzdžiui, numatomas veiklos skaidrumo, tęstinumo

principai, skatinamas efektyvus korporatyvinis valdymas, nustatoma aiški hierarchinė struktūra. Visų šių vidinių politikos punktų išanalizuoti nėra įmanoma, tačiau toks ir nėra šio darbo tikslas. Autorius nori pabrėžti, kad aiškią sistemą turintis vidinis valdymas visada teigiamai pasitarnaus, siekiant sustiprini ribotą motininės bendrovės atsakomybę. Žinoma, nusimačius principus ar taisykles vidiniuose dokumentuose, tai neužtikrins, kad kontroliuojančioji bendrovė elgsis sąžiningai. Bet tai gali pasitarnauti prevenciškai arba, tiesiog, apsaugoti nuo nesąžiningų veiksmų atlikimo apie tai net nežinant ar to neįsivertinus.

Yra ir daugiau gerųjų įmonių grupių pavyzdžių praktikoje, pavyzdžiui – AB „Ignitis grupė“. Pastaroji irgi valdo bei prižiūri savo dukterines įmones. Valdymo santykis yra pagrįstas tiek patrunuojančios, tiek patrunuojamų bendrovių įstatuose, valdymo gairėse. Tačiau, pats principas išlieka panašus – įstatuose bendrovių grupės įsitvirtinimas ir bendros grupės vizijos vystymas, neperžengiant ribotos atsakomybės ribų.

Magistro darbo autoriaus vertinimu, būtų labai svarbu pasimokyti iš tokių gerųjų kontroliuojančių bendrovių valdymo pavyzdžių. Bendrovių grupių lygmeniu būtų galima numatyti net standartinius įstatus, ir (arba) numatyti reikalavimus grupėms pasitvirtinti valdymo gaires, numatančias valdymo principus ir taisykles. Tokie metodai nebūtinai privers kontroliuojančias bendroves visais atvejais veikti sąžiningai, tačiau autoriaus vertinimu, tai sukurs aiškesnę teisinę aplinką, vykdančią veiklą per kontroliuojančias bendroves. Taip pat, prezumpcijų taikymas, tokiu atveju, būtų dar paprastesnis. Jeigu motininė bendrovė bus nusimačiusi tokie veiklai standartinius principus ir ribas, kurios pažeidžiamos, tada tikslinga pačiai perkelti našta įrodinėjant, kad tai nebuvo nesąžiningi veiksmai.

3.3.2. Teoriniai metodai nesudaryti pagrindų atsakomybės pritaikymui

Remiantis aptartais piktnaudžiavimo ribota atsakomybe atvejais ir atsakomybe už tai, galima išskirti tam tikrus pavyzdinius būdus, kaip kontroliuojančioji bendrovė turėtų vykdyti savo veiklą santykyje su dukterinėmis bendrovėmis.

Visų pirma, vienas iš geriausių prevencinių būdų yra reikalavimus atitinkantis dukterinės įmonės kapitalizavimas. Svarbu, kad ji galėtų disponuoti turtu, kuris reikalingas

jos veiklai ir atitiktų teisės aktų nustatytus minimalius kapitalo reikalavimus (Thomson Reuters, 2020). Magistro darbo autoriaus nuomone, tai yra geras metodas, tačiau dar saugesnis būdas – užtikrinti, kad dukterinės bendrovės kapitalizavimas viršytų minimalius reikalavimus.

Ankstesniuose šio darbo skyriuose, jau buvo užsiminta apie įstatinio kapitalo tikslą, siekiant sutelkti lėšas ir kaip jo minimalūs reikalavimai nesukelia problemų jį apmokant, pelningai veikiančioms, kontroliuojančioms bendrovėms. Šiuo metu, vykdant veiklą per uždarąsias akcines bendroves, reikalaujama apmokėti tikrai nedidelį minimalų įstatinį kapitalą – 1000 eurų. Anksčiau, įstatinis kapitalas buvo 2500 eurų, bet jis buvo mažintas, siekiant pagerinti verslo aplinką ir skatinti verslą (AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl akcinių bendrovių..., 2022). Autoriaus vertinimu, šio pokyčio vienareikšmiškai kaip gero ar blogo įvertinti negalima. Viena vertus, tai fiziniams asmenims suteikia daugiau galimybių vystyti komercinę veiklą, kita vertus kontroliuojančių bendrovių perspektyvoje, sąnaudos steigti įmones tampa dar mažesnės, todėl piktnaudžiavimas tampa dar labiau „prieinamas“. Žinoma, jeigu kontroliuojanti bendrovė turėtų tikslą atlikti nesąžiningus veiksmus, tai tikėtina jai skirtumo nesudarytų vienu ar keliais tūkstančiais besiskiriantis įstatinis kapitalas, kurį reikia apmokėti.

Po diskurso apie įstatinio kapitalo aspektus Lietuvoje, galima įvertinti, kuo naudingas minimalių reikalavimų viršijimas, kai dalyvis bendrovėje yra kontroliuojanti įmonė. Jis sudaro teigiamą požiūrį, kad motininė bendrovė nesiekia mažiausiais įmanomais kaštais vykdyti veiklos. Sudarius tokią nuomonę, galima tikėtis, kad atitinkami veiksmai nebus interpretuojami kaip nesąžiningi, jeigu juos galima vertinti nevienareikšmiškai. Taip pat, minimalių reikalavimų viršijimas gali paprasčiausiai sudaryti gerą įspūdį, pagerinti reputaciją, įsivaizduojant, kad motininė bendrovė tinkamai finansuoja dukterinės bendrovės veiklą, ją prižiūri. Kyla klausimas – kokia yra ta viršijimo riba. Ji negali būti visiškai neženkliai, bet sunku tikėtis, kad ji bus ir nerealiai didelė. Ta riba turėtų būti brėžiama skirtingai, pagal kiekvieną individualų atvejį, atsižvelgus į vykdomos veiklos pobūdį, grupės finansinius pajėgumus ir kitas aplinkybes. Pastovus kapitalo didinimas, jeigu veikla yra sėkminga taip pat galėtų būti teigiama indikacija. Toks metodas turėtų būti suprantamas kaip labiau prevencinis, kadangi įstatymo lygmenyje, tokių atvejų reglamentavimas būtų kvestionuotinas. Tačiau vidinėse grupės tvarkose būtų galima numatyti tokį siekį ir suteikti kompetenciją atitinkamiems organams, reguliariai vertinti galimybę padidinti dukterinių įmonių kapitalizavimą.

Tiesa, reikia akcentuoti, kad toks autoriaus pasiūlymas nevisai atitinka moderniosios bendrovių teisės tendencijas dėl įstatinio kapitalo ir minimalaus jo dydžio. Europos Sąjungos lygmeniu yra pastebimas įstatinio kapitalo reikalavimo liberalizavimas, jį mažinant arba apskritai panaikinant jo minimalų reikalavimą, kadangi yra skatinamas smulkiojo ir vidutinio verslo vystymasis ar kūrimasis (Petroševičienė, 2011, p. 61). Visgi, veiklos per kontroliuojančiąsias įmones negalima sutapatinti su vidutiniu ar juo labiau smulkiu verslu. Per motinines bendroves veikia „stambusis“ verslas, kuriam nėra toks reikšmingas įstatinis kapitalas ir jam keliamos sąlygos, todėl savanoriškas reikalavimų viršijimas gali padėti išsaugoti ribotą atsakomybę. Taip pat, kaip pastebi kiti autoriai, įstatinio kapitalo reikalavimas „užkelia rūpestingo elgesio kartelę“ dalyviams (kontroliuojančioms bendrovėms), nes pastarieji šiuo atveju rizikuoja prarasti didelę investiciją (Ewang, 2007 cituota Petroševičienė, 2011, p. 56). Aptariamose pozicijose kontekste, galima papildomai teigti, kad minimalus savo pozicijos pabloginimas, formuojant didesnę įstatinę kapitalą, gali atgrasyti nuo pagundos piktnaudžiauti, kas yra natūralus dalykas, kai vykdoma pelno siekianti veikla.

Kitas strategiškai svarbus elgesys yra tarpusavyje sudaromų sandorių racionalumas ir lėšų be pagrindo nemaišymas (Thomson Reuters, 2020). Apskritai, turbūt geriau vengti bet kokių galimų sandorių tarp motininės ir dukterinės įmonių, nes tai visada gali sukelti kvestionavimą ir nepasitikėjimą iš trečiųjų asmenų. Jei, visgi, tai yra būtina, tuomet turėtų būti laikomasi tam tikrų taisyklių. Turi būti laikomasi ištiestų rankų principo (angl. *arm's length principle*), kuris turėtų būti suprantamas taip, kad sandoriai tarp tokių bendrovių turėtų būti vykdomi ir sudaromi, tarsi jie būtų vykdomi tarp nesusijusių ūkio subjektų (Aibidia, 2024). Bendrovės turėtų vengti atsiskaityti viena už kitą, su nesusijusiomis trečiosiomis šalimis ir apskritai stengtis neatlikti jokių veiksmų susijusių su turto maišymu, persipynimu.

Autorius išskiria šiuos metodus kaip esminius, kadangi galima įžvelgti jų ir darbe akcentuojamų ribotos atsakomybės panaikinimo sąlygų koreliaciją. Viršijant minimalius reikalavimus yra užtikrinamas dukterinės bendrovės didesnis mokumas ir galimybė įvykdyti prievoles prieš kreditorius. O racionaliai sudarant sandorius užtikrinama, kad motininės bendrovės veiksmai nebūtų vertinami kaip nesąžiningi. Jeigu kontroliuojanti bendrovė visiems sudaromiems savo sandoriams taiko vienodas taisykles ir jie laikomi sąžiningais, tai sąžiningumo išimtimi neturėtų tapti ir sutarčių sudarymas su susijusiais

subjektais. Praktinėse situacijose, negalėjimas pritaikyti bent vienos atsakomybės sąlygos, nulemtų motininės bendrovės ribotos atsakomybės išsaugojimą.

Praktikoje yra išskiriami ir tokie būdai, kurie padeda išlaikyti neribotos atsakomybės privilegiją: vengti patronuojančios ir dukterinės bendrovės valdymo ar priežiūros organų narių dubliavimosi, aiškiai komunikuoti, kad dukterinė bendrovė vykdo atskirą veiklą ir nėra motininės skyrius ar filialas, nemaišyti darbuotojų (Thomson Reuters, 2020). Autorius gali išskirti net ir tokius, iš pirmo žvilgsnio elementarius, bet svarbius būdus: tinkamai rengiami vidaus dokumentai pagal firminius blankus, skirtingi ofisai, elektroninio pašto adresai ar domenai. Šie metodai yra labiau teorinio pobūdžio. Jeigu jie egzistuos be kitų esminių aplinkybių, nulemiančių nesąžiningus veiksmus – tai tikrai nenulems ribotos atsakomybės panaikinimo. Tam tikrais atvejais, tai nebent gali nulemti atsakomybę už konkrečių įstatymų reikalavimų pažeidimą bei su tuo susijusias sankcijas, bet ne ribotos atsakomybės šydo pakėlimą kontroliuojančiai bendrovei.

Autorius atkreipia dėmesį, kad aprašytų strategijų nereikėtų suprasti kaip patarimų, norint išvengti galimos atsakomybės, jeigu atliekami nesąžiningi veiksmai. Strategijos artimesnės gerajai korporatyvinei praktikai ir išskirtos kaip tinkamas teorijoje elgesys, kurį perkėlus į bendrovių praktinį lygmenį, nebūtų sukuriami pagrindai kilti nepasitenkinimui iš trečiųjų šalių, ir tuo pačiu, nesukuriamos papildomos problemos kontroliuojančios bendrovės vykdomoje veikloje.

IŠVADOS

1. Patronuojančių (kontroliuojančių) bendrovių bei susijusių sąvokų, tokių kaip lemiamą įtaka ar poveikis, apibrėžimai ir formuluotės Lietuvos teisės aktuose nėra visiškai suderinti ir nuoseklūs. Skirtinguose įstatymuose vartojama daug panašių, tačiau ne tapačių terminų bei jų apibrėžimų. Siekiant teisinio aiškumo, situaciją būtų tikslinga spręsti suvienodinant sąvokas, jų aiškinimus bei išskiriant kontroliuojančios bendrovės terminą, kadangi pastarasis savo esme ir tikslais skiriasi nuo patronuojančios bendrovės.
2. Atvejai, kai juridinio asmens vienintelis dalyvis yra kontroliuojančioji bendrovė, pasižymi specifiniais ekonominiais, organizaciniais ir atsakomybės taikymo ypatumais, lyginant su situacijomis, kai dalyvis yra tik fizinis asmuo ar kai juridiniame asmenyje dalyvauja keli subjektai. Motininė bendrovė turėdama ribotos atsakomybės privilegiją, tai gali išnaudoti teisėtiems tikslams kaip verslo efektyvumo gerinimas, teisinių rizikų mažinimas. Tačiau kontroliuojančios bendrovės išskirtinai dažnai šį institutą gali pasitelkti ne tik siekiant apsaugoti nuo galimų kreditorių reikalavimų, bet ir piktnaudžiauti jų sąskaita.
3. Vienintelės kontroliuojančios bendrovės kaip dalyvio atveju, ji visada atsakys ribotai, tačiau teisinis reglamentavimas numato galimybę atsisakyti tokios privilegijos dukterinės bendrovės steigimo dokumentuose. Ši išimtis kelia teorinius ir praktinius klausimus jos pritaikomumui, kadangi trūksta susijusių teisinių išaiškinimų, o tam turi įtakos šios galimybės nepopuliarumas. Siekiant didesnio aiškumo, tokios galimybės reiktų atsisakyti arba ją sukonkretinti.
4. Kontroliuojančios bendrovės ribota atsakomybė gali būti suvaržyta, pritaikius šydo pakėlimo doktriną, kuri yra žinoma ir Lietuvos teisinėje sistemoje. Įvertinus įstatymo normos formuluotę ir bendrą teisinę sistemą, sudėtinga išskirti konkrečią teisingą poziciją dėl šios doktrinos taikymo sąlygų. Teismų praktikoje yra nusistovėjęs deliktinės atsakomybės taikymas tokiais atvejais, tačiau trijų sąlygų taikymas, jas suprantant lingvistiniu požiūriu, galėtų padėti efektyviau nustatyti nesąžiningų veiksmų atlikimą. Bendrovės šydo pakėlimas pritaikomas vertinant atitinkamus piktnaudžiavimo atvejus, o kontroliuojančių bendrovių kontekste aktualiausi yra šie:
 - 4.1. *Alter ego* – nors motininės bendrovės viena iš dažniausių piktnaudžiavimo formų yra jos dukterinės bendrovės savarankiškumo neturėjimas, ši doktrina Lietuvos teismų praktikoje neišplėtotą. Tai turėtų pasikeisti, kadangi doktrinos neaiškinimas

- gali nulemti sudėtingesnę nesąžiningų kontroliuojančios bendrovės veiksmų nustatymą arba, apskritai, tokių veiksmų neidentifikavimą.
- 4.2. Nesąžiningas verslo tęstinumas – Lietuvoje pastarasis atvejis neįtvirtintas, o tai sąlygoja bendrovių grupės intereso nepripažinimas. Jeigu (kai), pastarasis interesas bus pripažįstamas, šis atsakomybės atvejis galėtų būti efektyvus būdas užtikrinti kreditorių interesus ir neleisti kontroliuojančiai bendrovei elgtis nesąžiningai.
- 4.3. Fenikso reiškiny – Lietuvos teismų praktikoje pripažįstamas ir ganėtinai išsamiai apibrėžtas ribotos atsakomybės panaikinimo atvejis, kuris užtikrina galimybę nustatyti nesąžiningus kontroliuojančios bendrovės veiksmus. Teismų praktika papildomai galėtų taikyti šį atvejį, nagrinėjant nesąžiningo atskyrimo atvejus, kadangi savo esme jis yra artimas šiai doktrinai.
5. Kontroliuojančios bendrovės atsakomybė už dukterinės įmonės gali (galėtų) kilti ne tik šydo pakėlimo atvejais, tačiau ir specifinėse situacijose:
- 5.1. Kai yra atliekami konkurencijos teisės pažeidimai. Europos Sąjungos Teisingumo teismo praktikoje yra susiformavusi vieno ekonominio vieneto doktrina, kuri pripažįstama ir Lietuvoje. Doktrina pagrįsta lemiamos įtakos darymu ir tikslingai užtikrina, kad kontroliuojanti bendrovė tinkamai prižiūrėtų ir atsakingai vykdytų veiklą per dukterines bendroves. Teismų praktika stokoja aiškumo, kokiais kriterijais vadovaujantis motininė bendrovė gali įrodyti, kad nedarė lemiamos įtakos. Tokių aiškių kriterijų egzistavimas, nesudarytų pagrindo kilti prielaidai, kad motininių bendrovių įrodinėjimo padėtis, taikant šią doktriną, yra pernelyg apsunkinama.
- 5.2. Kai kontroliuojančios bendrovės *de jure* vadovas pripažįstamas dukterinės bendrovės *de facto* vadovu. Kadangi Lietuvoje *de facto* vadovo statusas netaikomas juridiniam asmeniui, tokie atvejai galėtų būti laikomi pagrindu nustatyti kontroliuojančios bendrovės kaip dalyvio atsakomybę. Kartu taikant motininės bendrovės, kaip dalyvio atsakomybę, tai leistų užtikrinti didesnę bei realesnę kreditorių apsaugą.
6. Kontroliuojanti bendrovė turėdama aiškią veiklos vykdymo strategiją gali lengviau išsaugoti savo ribotą atsakomybę. Tokia strategija gali būti įgyvendinama per motininės ir dukterinės bendrovės įstatų, veiklos politikų ir (ar) gairių santykį, įtvirtinant aiškią korporatyvinę atskirtį tarp bendrovių ir numatant leistinus veiksmus grupės viduje. Tai praktikoje yra efektyvi prevencinė priemonė, siekiant nesudaryti pagrindu, lemiančių piktnaudžiavimą dukterinės bendrovės kreditorių interesais. Motininė bendrovė gali imtis papildomų priemonių, kaip reikalavimus viršijančio dukterinės bendrovės

kapitalizavimo bei sudaryti sandorius su dukterine bendrove tik egzistuojant aiškiam teisiniam pagrindui ir poreikiui. Tokie praktiniai veiksmai ne tik galėtų padėti užtikrinti dukterinės įmonės mokumą, bet kilus ginčui, pasitarnautų kaip argumentas, kad patronuojanti bendrovė tinkamai rūpinosi dukterine bendrove ir veikė sąžiningai.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (1999). *Valstybės žinios*, 30-856.
3. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64-1914.
4. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas (2012). *Valstybės žinios*, 83-4333.
5. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas (2019), TAR, 10324.
6. Lietuvos Respublikos įmonių ir įmonių grupių atskaitomybės įstatymas (2024). TAR, 12134.
7. Dėl uždaryjusių akcinių bendrovių pavyzdinių steigimo akto, steigimo sutarties formų, pavyzdinių įstatų ir jų pildymo rekomendacijų patvirtinimo (2014), TAR, 14565.

Užsienio valstybių teisės aktai

8. Act on Limited Liability Companies, Germany (1892) last amended by Article 9 of the Act of 22 February 2023 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/englisch_gmbhg.html [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
9. German Civil Code (1900) last amended by Article 1 of the Act of 10 August 2021 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
10. Commercial Code, Germany (1897) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_hgb/englisch_hgb.html#p1317 [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
11. United Kingdom Insolvency Act (1986) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
12. United Kingdom Companies Act (2006) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

Modeliniai teisės aktai

13. European Model Company Act (EMCA), First Edition (2017) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=34608610307401911609811507312311609601406203906703208808707510910912703008800>

412202910010306212201505101810207011912411212310803007807008600312
500407200609001510802903202201900600206508210909811312208907601911
3121105107008116076064083010076027104006117&EXT=pdf&INDEX=TRU
E [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

Specialioji literatūra

14. Advokatų profesinė bendrija „Baltic Legal Solutions Lietuva“ (2012). *Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste*. Taikomasis mokslinis tyrimo darbas [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/Imoni%C5%B3%20grupi%C5%B3%20tyrimas%20-BLS%20Lietuva%20-%20galutin%C4%97%20ataskaita.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
15. Bakanauskas, E. (2020). Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė. *Teisė*, 115, p. 70-85.
16. Bakanauskas, E. (2023). *Grupės intereso pripažinimas, dukterinės uždarnosios akcinės bendrovės smulkiųjų akcininkų teisių apsauga: probleminiai bendrovių teisės aspektai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (S 001), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
17. Birkmose, H. S., Neville, M. and Sorensen, K. E. (2019). *Abuse of Companies*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer.
18. Bainbridge, S. M. and Henderson, M. T. (2016). *Limited liability. A legal and Economic Analysis*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
19. Outin-Adam, A., et al. (2015). *Towards recognition of the group interest in the European Union? Report* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://orbilu.uni.lu/bitstream/10993/28103/1/CDJ_Rapports_Group-interest_UK_June-2015_web.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
20. Harris, R. (2020). A new understanding of the history of limited liability: an invitation for theoretical reframing. *Journal of Institutional Economics*, 16, p. 643–664.
21. Kiršienė, J., et al. (2004). *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. 2-asis leidimas. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.

22. Kiršienė, J. ir Tikniūtė A. (2004). Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles. *Jurisprudencija*, 55(47), p. 68–77.
23. Mikalonienė, L. (2011). *Asmeninio Komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
24. Mikalonienė, L. (2016). *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Monografija. Vilnius: Justitia.
25. Mikelėnas, V., et al. (2002). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia.
26. Mikelėnas, V., et al. (2001). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia.
27. Mikulėnienė, D. ir Dvylytė, A. (2013). *Kalbos patarimai 4. Leksika. Skolinių vartojimas*. 2 leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
28. Papijanc, V. (2008a). *Piercing the corporate veil* institutas ir patronuojančios įmonės atsakomybė pagal dukterinės įmonės prievoles Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*, 10 (112), p. 95-102.
29. Papijanc, V. (2008b). *Patronuojančios įmonės atsakomybė prieš dukterinės įmonės kreditorius*. Disertacijos santrauka, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
30. Petroševičienė, O. (2011). *Kapitalo palaikymas kaip uždaryjū akcinių bendrovių kreditorių teisių apsaugos priemonė*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01, S), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
31. Sakavičius, J. (2006). *Juridinio asmens dalyvio civilinės atsakomybės pagal juridinio asmens prievolę problemos*. Magistro baigiamasis darbas, civilinė teisė, Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
32. Stundys, T. (2019). *Įmonių grupės intereso pripažinimas. Rozenblum doktrinos taikymas*. Magistro darbas, komercinė teisė, Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
33. Stundys, T. (2024). Bendrovės kaip *de facto* vadovo civilinė atsakomybė Lietuvos teisėje. *Jurisprudencija*, 31 (1), p. 143-159.
34. Trivun, V. (2021). Groups of Companies and Liability within the Group. *Journal of Forensic Accounting Profession*, 1 (1), p. 61-81.
35. Tuyisenge, S. (2022). The concept of piercing corporate veil. *SSRN Electronic Journal*, DOI:10.2139/ssrn.4056386.

36. Whish, R. and Bailey, D. (2021). *Competition Law*. 10th edition. Oxford: Oxford University Press.
37. Žalnieraitis, P. (2023). *Bendrovės de facto vadovo statusas: probleminiai aspektai*. Magistro darbas, civilinė ir verslo teisė, Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Teismų praktika

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimai

38. The Goldman Sachs Group vs Commission [CJEU], No. C-595/18P, [2021-01-27]. ECLI:EU:C:2021:73.
39. Akzo Nobel NV and Others vs Commission [CJEU], No. C-97/08, [2009-09-10]. ECLI:EU:C:2009:536.

Lietuvos Respublikos teismų sprendimai

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-137-381/2024.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-41-823/2024.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-325-823/2020.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-317-421/2019.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-247-684/2019.
45. 2016 m. lapkričio 23 d. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo apžvalga (Teismų praktika Nr. 45)*.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-313/2018.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2014.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124.

50. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2022 m. vasario 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1697-822/2021.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. liepos 13 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-22-579/2023.
52. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. rugsėjo 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1164/2014.

Užsienio šalių teismų sprendimai

53. Aston Risk Management Ltd v Jones & Ors [England and Wales High Court], BL-2020-MAN-000067 [2024 m. vasario 9 d.].
54. Toho-Towa Co., Ltd v Morgan Creek Productions, Inc. [California Court of Appeals], B242095 [2013 m. sausio 1 d.].

Kiti šaltiniai

55. Agarwal, S. (2023). *Benefits of forming companies in a group structure* [interaktyvus]. Prieiga per internetą <https://www.dnsassociates.co.uk/blog/benefits-forming-companies-in-a-group-structure> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
56. Aibidia. *Arm's Length Principle* [interaktyvus] (modifikuotas 2024 m. lapkričio 20 d.) Prieiga per internetą: <https://www.aibidia.com/transfer-pricing-glossary/arms-length-principle> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
57. Blömer, B. (2024). *What Is an Alter Ego? A Guide to this Legal Doctrine* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://msadvisory.com/what-is-an-alter-ego/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
58. Brown & Cherbonneau, LLP. *Alter Ego Liability Explained With Examples* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://bc-llp.com/alter-ego-liability-explained-with-examples/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
59. Enegy cells (2024). *Energy cells, UAB įstatai* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: 2024-05-13-Istatai-Energy-cells.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
60. EPSO-G (2025). *EPSO-G grupė* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.epsog.lt/lt/apie-mus/epso-g-grupe> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
61. EPSO-G (2025). *Sandorių esminių sąlygų politika* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: Sandorių esminių sąlygų politika_patvirtinta.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
62. EPSO-G (2024). *UAB "EPSO-G" įstatai* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: Istatai - 2024-03-15T160501_251_Epso.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

63. EPSO-G (2023). *Korporatyvinio valdymo politika* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: 20230629_Korporatyvinio_valdymo_politika.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
64. EPSO-G (2023). *Rizikų valdymo politika* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: 2023-05-03 Rizikų valdymo politika.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
65. EPSO-G (2022). *UAB „EPSO-G“ įmonių grupės korporatyvinio valdymo gairės* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: 20221229 Korporatyvinio valdymo gaires.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
66. Feldman, S. (2024). *What is a holding company & how to use it to mitigate risk* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/using-a-holding-company-operating-company-structure-to-help-mitigate-risk> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
67. Fellin, Santo, P. (2022). *Piercing The Corporate Veil: Effectiveness Of Alter Ego And Instrumentality Legal Test* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ieomsociety.org/proceedings/2022malaysia/418.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
68. Gracen Law (2023). *What are the advantages and disadvantages of a holding company?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.linkedin.com/pulse/what-advantages-disadvantages-holding-company-gracenadvocates> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
69. Henricks, M. (2024). *All About Holding Companies and Parent Companies* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://smartasset.com/financial-advisor/holding-company-parent-company> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
70. Ignitis grupė (2024). *AB „Ignitis grupė“ įstatai* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://ignitisgrupe.lt/sites/default/files/public/2024-12/AB%20Ignitis%20grup%C4%97%20%C4%AFstatai.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
71. Isadore Goldman. *Phoenixing : Understanding the practice, legalities, and controversies* [interaktyvus] (modifikuotas 2024 m. rugsėjo 30 d.). Prieiga per internetą: <https://isadoregoldman.com/news/phoenixing-understanding-the-practice-legalities-and-controversies/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
72. Konkurencijos taryba. *Konkurencijos įstatymo naujovės: nuo baudų skyrimo tvarkos iki konkurencijos tarybos nepriklausomumo garantijos* [interaktyvus] (modifikuota 2020 m. spalio 30 d.). Prieiga per internetą: <https://kt.gov.lt/lt/naujienos/konkurencijos-istatymo-naujoves-nuo-baudu->

- skyrimo-tvarkos-iki-konkurencijos-tarybos-nepriklausomumo-garantijos [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
73. Liesegang & Partner. *German Holding Companies* [interaktyvus] (modifikuota 2024 m. lapkričio 22 d.). Prieiga per internetą: <https://companyinformationgermany.com/german-holding-companies/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
74. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto (2022) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/25521d90f24011ecbfe9c72e552dd5bd?jfwid=1i6pw6tz5> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
75. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija (2014). *Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos teisinio reguliavimo pažyma ūkio ministerijos pažyma* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://eimin.lrv.lt/uploads/eimin/documents/files/imported/lt/dokumentai/aktai/teis_aktu_stebesena/Steb%C4%97senospazyma.pdf [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
76. Nelson, N. (2022). *How to avoid piercing the corporate veil* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.wolterskluwer.com/en/expert-insights/how-to-avoid-piercing-the-corporate-veil> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
77. Oficialiosios statistikos portalas (2023). *Verslas Lietuvoje* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/verslas-lietuvoje-2023/veikiancios-imos> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
78. Registrų centras (2025). *Registrų centras: naujų įmonių registravimas pasiekė naujas aukštumas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.registrucentras.lt/naujienos/index.php?mod=news&act=view&id=62768> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
79. Shevchenko, A. (2024). *Understanding Company Groups and Holding Companies: Key Considerations for Legal and Business Leaders* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.linkedin.com/pulse/understanding-company-groups-holding-companies-key-alexander-spfbf> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
80. Steffek, F. (2012). *Piercing the Corporate Veil* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Piercing_the_Corporate_Veil [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

81. Thomson Reuters. *Avoid piercing the corporate veil* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://legal.thomsonreuters.com/en/insights/articles/best-practices-in-corporate-subsidiary-management> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
82. TGS Baltic. *ES bendrovių teisę harmonizuos Europos modelinis bendrovių aktas* [interaktyvus] (modifikuota 2015 m. rugsėjo 15 d.). Prieiga per internetą: <https://www.tgsbaltic.com/lt/news-and-events/es-bendroviu-teise-harmonizuos-europos-modelinis-bendroviu-aktas/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].
83. Valančiauskas, R. (2023). *Kas yra holdingas?* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://valanciauskas.lt/kas-yra-holdingas/> [žiūrėta 2025 m. kovo 27 d.].

SANTRAUKA

Kontroliuojančios bendrovės (ne)ribota atsakomybė už dukterines bendroves

Renaldas Paškevičius

Magistro darbe analizuojama kontroliuojančios bendrovės, kaip vienintelės kito juridinio asmens dalyvės, atsakomybė už dukterinės bendrovės prievoles. Darbo tikslas yra išnagrinėti motininių bendrovių atsakomybės formas bei nustatyti, kokie ir kaip taikomi piktnaudžiavimo atvejai turėtų būti naudojami, panaikinant ribotos atsakomybės privilegiją tokiems subjektams.

Pirmojoje dalyje yra nagrinėjamos patronuojančios, kontroliuojančios bendrovės sąvokos, apibrėžimai ir skirtumai. Vertinama ar (kaip) terminai turėtų būti atskirti ir aptariama, kokie yra veiklos vykdomos kontroliuojančios bendrovės pagrindų ypatumai.

Antrojoje dalyje analizuojama ar kontroliuojanti bendrovė gali būti dalyvė juridiniame asmenyje, kuris suteikia neribotą atsakomybę. Aptariama steigimo dokumentų, kaip galimybės išplėsti atsakomybės ribas, ir šydo pakėlimo sąlygų problematika. Vertinama, kaip ir kokie šydo pakėlimo atvejai yra taikomi, kokios situacijos galėtų būti pagrindas jo pakėlimui ateityje.

Paskutinėje dalyje nagrinėjami specifiniai kontroliuojančios bendrovės atsakomybės atvejai. Kaip specifinis ir egzistuojantis yra išskiriamas atvejis, kai dukterinė įmonė atlieka konkurencijos teisės pažeidimus ir atsakomybė gali būti taikoma motininei bendrovei pagal vieno ekonominio vieneto doktriną. Taip pat analizuojama galimybė taikyti atsakomybę kontroliuojančiai bendrovei, kai jos vadovas pripažįstamas dukterinės įmonės *de facto* vadovu, o kontroliuojanti bendrovė iš to gauna naudos. Šioje dalyje išskiriami teoriniai ir praktiniai pavyzdžiai kaip turėtų būti valdomos dukterinės bendrovės, siekiant išsaugoti ribotos atsakomybės privilegiją.

Magistro darbo pabaigoje yra pateikiamos išvados, atsakančios į išsikeltus uždavinius. Išvados susijusios su motininės bendrovės sąvokų, atsakomybės rūšies pasirinkimo pagal steigimo dokumentus ir ribotos atsakomybės panaikinimo atvejų ir sąlygų problematika.

SUMMARY

Controlling Company's (un)limited Liability for Subsidiaries

Renaldas Paškevičius

The Master's thesis analyses the liability of a controlling company, as the sole participant in another legal entity, for the obligations of its subsidiary. The aim of the thesis is to examine the forms of liability of parent companies and to determine which and how abuses should be used to eliminate the privilege of limited liability for such entities.

The first part of the thesis examines the concepts, definitions and differences between parent and controlling companies. It assesses whether/how the terms should be distinguished and discusses the characteristics of activities carried out on the basis of a controlling company.

The second part analyses whether a controlling company can be a participant in a legal person which confers unlimited liability. It discusses the issue of the articles of incorporation as a possibility to extend the limits of liability and the conditions for lifting the veil. It assesses how and which cases of veil lifting are applied and what situations could be grounds for future veil lifting.

The final part examines the specific cases of controlling company liability. The specific and existing case of a subsidiary committing competition law infringements is highlighted as a specific and existing case where the parent company may be held liable under the single economic unit doctrine. The possibility of imposing liability on the controlling company when its manager is recognised as the *de facto* manager of the subsidiary and the controlling company benefits from this is also analysed. This part highlights theoretical and practical examples of how subsidiaries should be managed to preserve the limited liability privilege.

The Master's thesis concludes by answering the objectives set. The conclusions deal with issues relating to the concepts of the parent company, the choice of the type of liability under the articles of incorporation and the cases and conditions for the abolition of limited liability.